

**ניתוח אינטגרטיבי של גוף
הידע והמחקר מן השנים
2013-2023 על פעילות
ג'וינט-אשלים בעולם החינוך:
תפיסת המוביליות הכלכלית-
חברתית ושימושי המחקר**

דליה בן רבי יואה שורק

עריכת לשון: רונית כהן בן-נון
תרגום לאנגלית (תקציר): עמי אשר
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר הוזמן על ידי ג'וינט-אשלים ומומן בסיועו

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | טבת תשפ"ד | דצמבר 2023

רקע

ארגון ג'וינט-אשלים (להלן: אשלים) הוקם בשנת 1998 כשותפות בין ג'וינט ישראל וממשלת ישראל במטרה לפתח תוכניות ושירותים בעבור ילדים, בני נוער וצעירים במצבי סיכון. בשנים האחרונות גברה ההבנה כי בישראל הזדמנויותיו של האדם וסיכויי הצלחתו בחייו הבוגרים בתחומי חיים שונים, ובעיקר רמת ההשכלה ואיכות התעסוקה, תלויים במידה רבה מדי במקום שבו הוא נולד ובמצב החברתי-כלכלי של הוריו. בשנת 2018, בעקבות תכנון אסטרטגי חדש, החל אשלים בשינוי ייעודו ובמעבר מתפיסה של מניעת מצבי סיכון וטיפול בהשפעותיהם לתפיסה של קידום המוביליות החברתית-כלכלית – המדגישה את הרחבת ההזדמנויות של ילדים, בני נוער וצעירים לשנות את מעמדם בסולם הריבוד החברתי במשך חייהם ולעומת הוריהם.

בעשור האחרון (2013-2023) הזמין ומימן אשלים עשרות מחקרים (לרבות מחקרי הערכה ומסמכי ידע מחקרי ומידע) שנועדו ללמוד על דרכי עבודה מיטביות במגוון היבטים של חיי ילדים, בני נוער וצעירים. עם זאת בהיעדר ארגון, איסוף והנגשה של תוצרי המחקר והידע כמכלול (להלן: התוצרים), אשלים לא הסתמך עליהם עד כה באופן שיטתי והדבר פגם ביכולתו לעמוד על מגמות של שינוי בעבודתו במשך השנים ולנתח את האימפקט הצפוי מהשקעותיו. כדי לחזק את יכולותיו בהיבט זה, הזמין אשלים מצוות המחקר במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל מחקר אינטגרטיבי על המחקרים שבוצעו עבורו בעשור האחרון בעולמות התוכן השונים הנוגעים לפעילותו. המחקר הנוכחי מתמקד בעולם החינוך (הפורמלי והבלתי פורמלי, כולל הקשרים משפחתיים וקהילתיים לחינוך), מלידה ועד גיל 18. הוא מתייחס, הן ביתוח הן בכתיבה, אל גוף הידע המחקרי במבט-על, על בסיס מגוון תחומי העיסוק, קבוצות הגיל, אוכלוסיות היעד, שיטות ההתערבות ושיטות המחקר הנכללים בתוצרים. התבוננות זו מאפשרת לזהות את המשותף ואת השונה בין הפעולות השונות, לעמוד על תהליכי שינוי במשך השנים ולהציג את תרומת העשייה המצטברת של אשלים לתפיסה ולפרקטיקה המכוונות לקדם מוביליות חברתית-כלכלית, כמו גם את התרומה הפוטנציאלית של גוף המחקר והידע להמשך פעילות אשלים בעולם החינוך.

מטרת המחקר

המחקר האינטגרטיבי נועד לרכז תובנות מן התוצרים שנצטברו באשלים בעשור של מחקר על עולם החינוך, באופן שיהיה נגיש לעוסקים בפיתוח התערבויות ובגיבוש קווי מדיניות. זאת כדי:

1. לסייע בהמשך גיבוש האסטרטגיה הארגונית של אשלים בעולם החינוך ובהתאמתה לצרכים מתמשכים וחדשים.
2. לסייע בהנחת תשתית לבחינת המועילות (אפקטיביות) של התערבויות חדשניות בעולם החינוך והאימפקט שלהן – השפעה לטווח ארוך ובהיקפים רחבים.

השיטה

המחקר התבסס על ניתוח של 40 תוצרים העוסקים בעולם החינוך שהוזמנו על ידי אשלים או פותחו בשיתוף צוות אשלים בשנים 2013-2023. הניתוח כלל מיפוי של התוצרים, בהיבטי התוכן והמתודולוגיה, והפקת תובנות והמלצות הנוגעות לפעילות בעתיד בשדה המחקר והידע. כדי לחדד את התובנות וההמלצות רואיינו ארבעת ראשי תחומי החינוך באשלים. הראיונות, הניתוח והכתיבה נעשו בחודשים ינואר-ספטמבר 2023.

ממצאים נבחרים

ביטויה של תפיסת המוביליות בתוצרי המחקר והידע: בחינת התוצרים מעידה על תפיסה מתפתחת של קשר דו-כיווני בין סיכון למוביליות. אין עדות למעבר חד שחל במשך העשור האחרון מתפיסה של מניעת מצבי סיכון וטיפול בהשפעותיהם לתפיסה של קידום המוביליות החברתית-כלכלית.

במשך העשור האחרון עסק אשלים בקבוצות מוחלשות באוכלוסייה בעלות סיכויי מוביליות נמוכים: חרדים, ערבים וקבוצות מן הפריפריה החברתית והגאוגרפית, בצד קבוצות באוכלוסייה המצריכות התייחסות מיוחדת – ילדים עם מוגבלות או עם קשיים אישיים ומשפחתיים. מן התוצרים עולה כי התפיסה המתגבשת היא שסיכויים נמוכים למוביליות הם מאפיין סיכון, ומאפייני רקע הכוללים מצבי סיכון אישיים ומשפחתיים הם בין הגורמים למוביליות נמוכה. בצד ההבדלים בין דרכי הפעולה בתחומים השונים של פעילות אשלים בעולם החינוך, אפשר לראות בכל התחומים עלייה בשיטות התערבות המתמקדות בשני רכיבים הנחשבים מנבאים מוביליות גבוהה: ברמת הפרט, פיתוח כישורים ומיומנויות המקדמים חיים בוגרים מיטיבים, וברמת האקוסיסטם, חיזוק ההון האנושי המקצועי והמערכות הסובבות את התלמיד כך שיאפשרו לכלל התלמידים סביבה מיטבית להתפתחות.

המחקר כמשרת את הפעילות בעולם החינוך: תוצרי המחקר והידע המחקרי הופקו בשיטות שונות, והמידע הנכלל בהם מאפשר שימושים שונים לצוות אשלים ולשותפיו מקרב אנשי המקצוע וקובעי המדיניות. המידע מתוצרי המחקר כולל המלצות לשיפור יישום של מודלים והתערבויות ולצעדים נדרשים לשם היערכות להפצה ולקידום השפעה על מדיניות; מגוון עדויות לשינויים רצויים שחלו בקרב מוטבי ההתערבויות בתקופת הפעלתן ואף עדויות לשינויים ברמת האקוסיסטם, המחזקות את תיאוריות השינוי שבבסיס ההתערבויות; ידע ונתונים עדכניים מישראל ומן העולם, שבצד ממצאי מחקרי ההערכה ובצד ריכוז והמשגה של למידה מפעילות מתמשכת של אשלים בחלק מן התחומים משמשים בסיס לפיתוח אסטרטגיית התערבות כוללת ולגיבוש קווי מדיניות.

בהיבט של למידה על השפעה ואימפקט, על אף העדויות לשינויים במצבם של מוטבי ההתערבויות העולות ממחקרי ההערכה, מערכי המחקר לא אפשרו במרבית המקרים לייחס שינויים אלה להשפעתן הבלעדית של ההתערבויות. כמו כן לא נערך קיבוץ שיטתי של עדויות מצטברות ממכלול המחקרים באופן שעשוי היה לחזק את היכולת להסיק על השפעתן של ההתערבויות בעלות מאפיינים דומים. באשר למדידת אימפקט – השפעה לטווח ארוך ובהיקפים רחבים – דבריהם של ראשי התחומים מעידים על השפעות רחבות של פעילות אשלים, אך גוף המחקר והידע כמעט ולא עסק במעקב שיטתי אחר השפעות אלו.

המלצות

על בסיס ניתוח התוצרים והראיונות מוצגות המלצות לעתיד: המשך למידה שיטתית על תרומת המחקר לפעילות אשלים ולמדיניות הכוללת, גיבוש תמהיל המחקר הרצוי וחיזוק היכולת להצביע על האימפקט של העבודה. זאת בשילוב של הגדרת תחומי חיים, זירות השפעה ואזורים גאוגרפיים שבהם אשלים מעורב משמעותית; קביעת בסיס של ממדים ומדדים משותפים לתחומים שונים ולתוכניות שונות שישמשו במחקרים ובמערכות מדידה שוטפות בתוכניות ובמסגרות חינוך; איתור מאגרי נתונים ארציים שאפשר להפיק מהם באופן שוטף נתונים המעידים על אימפקט על אוכלוסיות רחבות, בנוגע לממדים שהוגדרו; והבניית דרכים שוטפות לאיסוף מידע, לניתוחו וללמידה והסקת מסקנות על בסיס מכלול מקורות המידע.

דברי תודה

החוקרות מבקשות להודות לנועה בן-דוד, מנהלת מחקר וידע לקידום מוביליות חברתית-כלכלית בג'וינט-אשלים, וליואב בוקעי, חבר הנהלת ג'וינט-אשלים, על הליווי והחשיבה המשותפת במהלך המחקר; לד"ר אריאל לוי, מנכ"ל ג'וינט-אשלים, ולרוני ליאור, משנה למנכ"ל ג'וינט-אשלים, על הערותיהם המועילות לדוח; לראשי התחומים בעולם החינוך – זיוה שגיב, ראש תחום הגיל הרך; מיכל אטינגר, ראש תחום שנות בית הספר; ניר פאל, ראש תחום נעורים; וד"ר פלורה מור, ראש תחום אתגרי מערכת החינוך, על הסיוע בבחירת תוצרי המחקר שהיוו את הבסיס לביצוע המחקר האינטגרטיבי ועל תרומתם מניסיונם ומנקודת מבטם לגיבוש התובנות וההמלצות.

תוכן

1	1. רקע
1	2. מטרת המחקר
2	3. שיטת המחקר
4	4. ממצאים ותובנות
4	4.1 תפיסות העבודה המשתקפות בפעילות אשלים בעולם החינוך בשנים 2013-2023
11	4.2 מה אפשר ללמוד על המחקר כמשרת את העבודה בעולם החינוך?
17	5. מגבלות המחקר האינטגרטיבי
18	6. סיכום והמלצות
18	6.1 סיכום
20	6.2 המלצות
23	מקורות לרקע מושגי
23	תוצרי המחקר והידע
28	נספח א: תוצרי המחקר והידע לפי תחום העבודה באשלים, סוג התוצר ורכיביו
31	נספח ב: תוצרי המחקר והידע לפי מאפייני הילדים/התלמידים, הקבוצה באוכלוסייה והנשא/שיטות ההתערבות
37	נספח ג: תוצרי המחקר והידע לפי סוג התוצאות הנמדדות וסוג ההמלצות
42	נספח ד: שימושי מחקר נוספים

רשימת תרשימים

2	תרשים 1: סוגי התוצרים שנסקרו
6	תרשים 2: אוכלוסיות היעד להתערבות, כפי שעולה מתוצרי המחקר והידע
11	תרשים 3: שיטות ההתערבות העולות מתוצרי המחקר והידע
14	תרשים 4: תוצרי המחקר והידע, רכיביהם והשימושים בהם

1. רקע

ארגון ג'וינט-אשלים (להלן: אשלים) הוקם בשנת 1998 כשותפות בין ג'וינט ישראל וממשלת ישראל במטרה לפתח תוכניות ושירותים בעבור ילדים, בני נוער וצעירים במצבי סיכון. בשנים האחרונות גברה ההבנה כי בישראל הזדמנויותיו של האדם וסיכויי הצלחתו בחייו הבוגרים בתחומי חיים שונים, ובעיקר רמת ההשכלה ואיכות התעסוקה, תלויים במידה רבה מדי במקום שבו הוא נולד ובמצב החברתי-כלכלי של הוריו. בשנת 2018, בעקבות תכנון אסטרטגי חדש, החל אשלים בשינוי ייעודו ובמעבר מתפיסה של מניעת מצבי סיכון וטיפול בהשפעותיהם לתפיסה של קידום המוביליות החברתית-כלכלית – המדגישה את הרחבת ההזדמנויות של ילדים, בני נוער וצעירים לשנות את מעמדם בסולם הריבוד החברתי במשך חייהם ולעומת הוריהם.

בעשור האחרון (2013-2023) הזמין ומימן אשלים עשרות מחקרים (לרבות מחקרי הערכה ומסמכי ידע מחקרי ומידע) שנועדו ללמוד על דרכי עבודה מיטביות במגוון היבטים של חיי ילדים, בני נוער וצעירים. עם זאת בהיעדר ארגון, איסוף והנגשה של תוצרי המחקר והידע כמכלול (להלן: התוצרים), אשלים לא הסתמך עליהם עד כה באופן שיטתי והדבר פגם ביכולתו לעמוד על מגמות של שינוי בעבודתו במשך השנים ולנתח את האימפקט הצפוי מהשקעותיו. כדי לחזק את יכולותיו בהיבט זה, הזמין אשלים מצוות המחקר במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל מחקר אינטגרטיבי על המחקרים שבוצעו עבורו בעשור האחרון בעולמות התוכן השונים הנוגעים לפעילותו. המחקר הנוכחי מתמקד בעולם החינוך (הפורמלי והבלתי פורמלי, כולל הקשרים משפחתיים וקהילתיים לחינוך), מלידה ועד גיל 18. הוא מתייחס, הן בניתוח הן בכתיבה, אל גוף הידע המחקרי במבט-על, על בסיס מגוון תחומי העיסוק, קבוצות הגיל, אוכלוסיות היעד, שיטות ההתערבות ושיטות המחקר הנכללים בתוצרים. התבוננות זו מאפשרת לזהות את המשותף ואת השונה בין הפעולות השונות, לעמוד על תהליכי שינוי במשך השנים ולהציג את תרומת העשייה המצטברת של אשלים לתפיסה ולפרקטיקה המכוונות לקדם מוביליות חברתית-כלכלית, כמו גם את התרומה הפוטנציאלית של גוף המחקר והידע להמשך פעילות אשלים בעולם החינוך.

2. מטרת המחקר

המחקר האינטגרטיבי נועד לרכז תובנות מן התוצרים שנצטברו באשלים בעשור של מחקר על עולם החינוך, באופן שיהיה נגיש לעוסקים בפיתוח התערבויות ובגיבוש קווי מדיניות. זאת כדי:

1. לסייע בהמשך גיבוש האסטרטגיה הארגונית של אשלים בעולם החינוך ובהתאמתה לצרכים מתמשכים וחדשים.
2. לסייע בהנחת תשתית לבחינת המועילות (אפקטיביות) של התערבויות חדשניות בעולם החינוך והאימפקט שלהן – השפעה לטווח ארוך ובהיקפים רחבים.

3. שיטת המחקר

המחקר כלל שני רכיבים:

א. ניתוח אינטגרטיבי של התוצרים

ניתוח של 40 תוצרים העוסקים בעולם החינוך שהוזמנו על ידי אשלים או פותחו בשיתופו בשנים 2013-2023.

1. **בחירת התוצרים.** את התוצרים בחרו ארבעת ראשי התחומים העוסקים בחינוך: הגיל הרך, שנות בית הספר, שנות הנעורים ואתגרי מערכת החינוך. התוצרים כללו (תרשים 1; לפירוט ראו נספח א):
  - מחקרי הערכה לתוכניות (19 תוצרים) – תוצרים המסכמים ממצאים של הערכת היישום והתוצאות של תוכניות והתערבויות.
  - תוצרי ידע מחקרי ומידע (21 תוצרים) – מסמכים היוצרים ומרכזים ידע מישראל ומן העולם, משני סוגים עיקריים: (1) מיפוי מצב קיים – צרכים, שירותים ודרכי עבודה, וזיהוי פערים; (2) זיהוי סוגיות רלוונטיות ופרקטיקות מבטיחות, המשגת תפיסות ופרקטיקות. זאת על ידי סקירות ספרות, סקרים, ראיונות עם אנשי מקצוע ומומחים וניתוח נתונים.

תרשים 1: סוגי התוצרים שנסקרו

2. מיפוי וסיווג התוצרים. התוצרים מוכו וסווגו על פני שני צירים:

- עולם התוכן – אוכלוסיות היעד, המטרות ושיטות ההתערבות שאליהן מתייחסים התוצרים. על בסיס המיפוי נשאלו השאלות האלה: מהן תפיסות העבודה המאפיינות את פעילות אשלים בעולם החינוך בעשור האחרון, כפי שהן משתקפות בתוצרי המחקר? ובמיוחד כיצד משתקפת תפיסת המוביליות החברתית?
- המתודולוגיה – שיטות מחקר, כלי מחקר, בסיסי נתונים, סוג וטווח התוצאות שנמדדו. על בסיס המיפוי נשאלו השאלות האלה: מה אפשר ללמוד על עולם המחקר כמשרת את העבודה בעולם החינוך? מהם עיקר השימושים שמאפשרים תוצרי המחקר הקיימים? ובפרט, עד כמה תוצרי המחקר מאפשרים הסקה על האימפקט (השפעה לטווח ארוך ובהיקפים רחבים) של פעילות אשלים בעולם החינוך?

הניתוח והכתיבה נעשו בחודשים ינואר-ספטמבר 2023.

ב. ראיונות עם ראשי תחומים באשלים

לצורך חידוד התובנות שעלו מן הניתוח האינטגרטיבי וגיבוש המלצות נערכו ראיונות עם ארבעת ראשי התחומים בעולם החינוך באשלים. הראיונות נערכו בחודש אוגוסט 2023 ונמשכו כשעה. בראיונות התבקשו ראשי התחומים להתייחס לשלושה היבטים:

- ראיתם את תפיסת המוביליות, כפי שהיא משתקפת בעבודת התחום שלהם.
- דוגמאות לאימפקט של עבודת התחום שלהם.
- המלצות להמשך הפעילות בתחום המחקר.

4. ממצאים ותובנות

4.1 תפיסות העבודה המשתקפות בפעילות אשלים בעולם החינוך בשנים 2013-2023

4.1.1 רקע מושגי

חברות שונות ברחבי העולם מתמודדות בעשורים האחרונים עם עיצוב עתידן בעולם המשתנה. אתגר מרכזי הוא הדאגה שכל הפרטים בחברה יזכו להזדמנות שווה למיצוי הפוטנציאל שלהם ולעיצוב עתידם באופן שימקסם את רווחתם ואת רווחת החברה כולה. המושג מוביליות חברתית-כלכלית מוגדר כתנועה של פרטים בין שכבות חברתיות-כלכליות. קידום מוביליות חברתית-כלכלית פירושו שיפור סיכויי של הפרט לעלות בסולם החברתי-כלכלי, ללא תלות במאפייני רקע, ובהם: מקום מגורים, מגדר, שיוך אתני, מצב חברתי-כלכלי והשכלת ההורים (ג'וינט-אשלים, 2021).

למערכות החינוך תפקיד חשוב בקידום מוביליות חברתית-כלכלית. ארגון ה-OECD השיק בשנת 2015 את פרויקט Future of Education and Skills 2030 במטרה לסייע למדינות להכין את מערכות החינוך שלהן לעתיד. בשלב הראשון התמקד הפרויקט בשאלות "מה" – אילו סוגים של כישורים (ידע, מיומנויות, עמדות וערכים) צריכים התלמידים כדי להשיג רווחה נפשית, לשגשג ולעצב את עתידם בהתאמה לעולם משתנה (OECD, 2019). בשלב השני, שנמצא עדיין בתהליכי גיבוש, המיקוד הוא בשאלות ה"איך" – איך לעצב סביבות למידה שיכולות לטפח מיומנויות כאלה (OECDiLibrary, 2021a). אף שהמהלך טרם הושלם יש הסכמה רחבה בקרב גורמים בין-לאומיים בדבר קיומם של גורמים שונים המנבאים קידום מוביליות חברתית-כלכלית. מהם, אלו הגורמים הקשורים לעולם החינוך (מכון ERI, 2020א):

- ברמת הפרט: מגוון כישורים, ובהם אוריינות כללית ודיגיטלית; חשיבה ביקורתית, יצירתית וגמישה; יכולת ויסות עצמית; יכולת הסתגלות לשינויים; יכולת ללמידה מתמשכת; פעלתנות אישית ותחושת מסוגלות ויכולת להשפיע על העתיד האישי ועל הסביבה (agency, co-agency); תחושת שייכות ויכולת לשתרף פעולה עם מורים, הורים וקהילה.
- ברמת האקוסיסטם – מגוון המערכות הסובבות את התלמיד: נגישות לחינוך איכותי, לרבות סביבה תומכת למידה והתפתחות ואקלים בית-ספרי מכיל והוגן, המאפשר השתתפות לכלל התלמידים, כולל מי שזקוקים לתמיכה ייחודית או מוגברת; תוכניות לימודים רלוונטיות (OECDiLibrary, 2021b); פדגוגיה אפקטיבית – צוותי חינוך בעלי יכולות אנושיות של יצירת קשר ויחסים התומכים במימוש עצמי מלא של התלמידים (Schleicher, 2018).

במחקר נעשה ניסיון לבחון מהן תפיסות העומק העומדות בבסיס פעילות אשלים בעולם החינוך, ועד כמה הן תואמות את התפיסות המקובלות בעולם. זאת על בסיס הממדים האלה:

1. מיהן אוכלוסיות היעד (ילדים/תלמידים) שאליהן מכוונות הפעילויות?
2. מהן מטרות-העל והתוצאות המצופות אצל הילדים/התלמידים?
3. מהן שיטות ההתערבות?

להלן התייחסות לכל אחד מן הממדים על פי תחומי העבודה השונים באשלים (ראו פירוט בנספח ב).

4.1.2 אוכלוסיות היעד – ילדים/תלמידים

אוכלוסיית היעד היא אוכלוסיית הקצה שעליה ההתערבות או הפרקטיקה שבמוקד מחקר ההערכה או תוצר הידע מכוונת להשפיע – הילדים/התלמידים. זאת גם אם הפעילות עצמה ממוקדת בקבוצה אחרת, כגון אנשי מקצוע או הורים. אוכלוסיית היעד יכולה להיות מוגדרת במונחים של קבוצת אוכלוסייה, מסגרת לימודים, מאפיינים/צרכים מיוחדים או שילוב ביניהם (**תרשים 2**).

בתחום הגיל הרך:

- שלושה תוצרים (מן השנים 2016, 2019 ו-2020) עוסקים בכלל אוכלוסיית הילדים בגיל הינקות.
- חמישה תוצרים (מן השנים 2014, 2018, 2019, 2022 ו-2021), עוסקים בכלל הילדים בגיל הרך, בדגש על קבוצות באוכלוסייה שלהן סיכויי מוביליות נמוכים: ערבים, חרדים, משפחות מן העשירונים התחתונים בסולם החברתי-כלכלי ומשפחות מן הפריפריה החברתית והגאוגרפית.
- ארבעה תוצרים עוסקים באוכלוסיות שלהן מאפייני סיכון אישיים/משפחתיים: ילדים עם מוגבלות (2020, 2023) וילדים בסיכון על רקע קשיים משפחתיים וקשיים בתפקוד ההורי (2019, 2022).

בתחום שנות בית הספר: כל תוצרי המחקר הם מן השנים 2017-2023 (כמה מהם מתייחסים לתוכניות שפעלו בשנים מוקדמות יותר).

- כל התוצרים מתארים פרקטיקות המכוונות לכלל התלמידים, בדגש על תלמידים הזקוקים למענה ייחודי או מוגבר.
- בתוצרים המתארים מחקרי הערכה של תוכניות, תוכניות הפיילוט ממוקדות בתלמידים מקבוצות ייחודיות באוכלוסייה: עולים וערבים (שני תוצרים); ערבים (תוצר אחד); תלמידים בפריפריה החברתית (תוצר אחד); ערבים, חרדים ותלמידים מן הפריפריה (תוצר אחד).
- תוצר אחד מתאר התערבות בקרב קבוצת תלמידים הזקוקים לתמיכה מיוחדת כדי למצות את הפוטנציאל שלהם – תלמידים בבתי ספר מקצועיים.
- תוצר אחד עוסק בהתערבות בקרב שתי קבוצות שונות של תלמידים – מאותגרי למידה ומצטיינים.

בתחום שנות הנעורים: כל התוצרים הם מן השנים 2019-2021.

- תוצר אחד (מסמך העוסק בסקירת פרקטיקות עבודה הנוגעות לשימוש בנתונים בתחום החינוך) מתמקד בכלל התלמידים
- תוצר אחד עוסק בסקירת פרקטיקות לקידום מיומנויות באמצעות חינוך בלתי פורמלי ומתמקד בתלמידים מקבוצות אוכלוסייה מוחלשות – בעלי הישגים נמוכים ומחוננים.
- שלושה תוצרים מתמקדים בקבוצות באוכלוסייה שלהן סיכויי מוביליות נמוכים: ערבים (שני תוצרים); חרדים (תוצר אחד)
- שני תוצרים עוסקים בתלמידי מסגרות הזקוקים לתמיכה מוגברת – חניכי בתי ספר מקצועיים וכפרי נוער

בתחום אתגרי מערכת החינוך: הגדרת אוכלוסיית היעד בכל התוצרים (מן השנים 2013-2023) מנוסחת במונחים של קשיי

התלמידים: תלמידים תת-משיגים, תלמידים עם קשיי למידה והסתגלות, תלמידות בסיכון, תלמידים בנשירה, בנשירה סמויה או על סף נשירה, בדגש על חרדים וערבים. בה בעת, כפי שיוצג בהמשך, הגדרת מטרות-העל ודרכי הפעולה מצביעות בבירור על מיקוד במתן אפשרות למיצוי פוטנציאל וקידום סיכויי מוביליות לכלל התלמידים ועל שאיפה ליצירת מערכת מכלילה ולא מדירה.

סיכום: אוכלוסיות היעד שאליהן מכוונות ההתערבויות המתוארות בתוצרי המחקר והידע

תוצרי המחקר והידע מעידים על כך שבמשך העשור עסק אשלים בקבוצות מוחלשות באוכלוסייה בעלות סיכויי מוביליות נמוכים - ערבים, חרדים וקבוצות באוכלוסייה בכריפריה החברתית והגאוגרפית. לעיתים מדובר בתוכניות ייחודיות המכוונות לענות על צרכים ייחודיים של קבוצות מסוימות, כמו תוכניות המספקות הכשרות ייחודיות ומתאמות לצוותי חינוך ערבים או חרדים, אך לרוב מדובר בהתערבויות ובפרקטיקות הנתפסות ככאלה היכולות להועיל לתלמידים ממגוון קבוצות, אך חשובות במיוחד לתלמידים שלהם סיכויי מוביליות נמוכים. נוסף על כך במסגרת העבודה עם קבוצות רחבות אלו ניתנת התייחסות מיוחדת לתלמידים עם צרכים ייחודיים או מוגברים, על רקע מוגבלות, קשיים אישיים או קשיים משפחתיים. מרבית ההתערבויות ממוקדות במסגרות חינוך המיועדות לכלל התלמידים, או לכלל מסגרות החינוך ביישוב מסוים, ומיעוטן ממוקדות במסגרות לאנשים עם צרכים ייחודיים. בסעיפים להלן יוצג האופן שבו מטרות ההתערבות ושיטות ההתערבות משקפות את האיזון והשילוב בין ההתבוננות על קבוצות רחבות באוכלוסייה ובין התייחסות ייחודית לצרכים ייחודיים או מוגברים.

תרשים 2: אוכלוסיות היעד להתערבות, כפי שעולה מתוצרי המחקר והידע

4.1.3 מטרות-על ותוצאות מצופות

חלק מן התוצרים מגדירים את מטרות-העל של ההתערבות במונחים המתייחסים לתוצאות המצופות אצל הילדים. ברבים מן התוצרים, בתחומים השונים, אפשר לזהות מטרות המתייחסות במפורש לקידום מוביליות חברתית-כלכלית או למונחים קרובים - שוויון, הוגנות וצמצום פערים. לדוגמה:

מטרת-העל של המודל היא ערכית-חברתית: **להגדיל את שוויון ההזדמנויות** בחברה, ולאפשר מוביליות חברתית לאוכלוסיית התלמידים". (המכון הדמוקרטי וג'וינט-אשלים, 2021; תחום שנות בית הספר)

” נתונים אלו מסמנים את אוכלוסיית בני הנוער [חרדים], הקרובים לצאת לשוק האזרחי ולשוק התעסוקה בעתיד הקרוב, כאוכלוסיית יעד מרכזית עבורה אפשר **לפתח תהליכי מוביליות חברתית** באמצעות חינוך בלתי-פורמלי מותאם“. (בארט, 2021; תחום שנות הנעורים)

” מטרת העל של התוכנית הייתה קידום ילדים בגיל הרך באוכלוסייה הערבית ו**צמצום הפערים ההתפתחותיים** בינם ובין ילדים מן האוכלוסייה הכללית“. (ניג'ם-אכתילאת ושורק, 2022, תחום הגיל הרך)

” שאיפתה של מערכת החינוך היא **לקדם כל ילד מקו הזינוק שבו הוא נמצא** אל המיקום הגבוה ביותר עבורו – לימודית, חברתית ורגשית“. (ניג'ם-אכתילאת וגדג', 2023; תחום הגיל הרך)

” חיזוק יכולתן של מערכות חינוך לספק חינוך ברמה גבוהה **והזדמנויות למידה יעילות באופן הוגן**“. (ראזר ופרידמן, 2020; תחום אתגרי מערכת החינוך)

בתוצרים אחרים נעשה שימוש במונחים המתייחסים להכנת הילדים ובני הנוער לחיים בוגרים מיטביים תוך פיתוח מיומנויות ומימוש הפוטנציאל האישי, היבטים שכאמור חיוניים לכלל התלמידים אך קשורים לקידום מוביליות חברתית-כלכלית:

” מטרת העל של התוכנית היא לאפשר לילדים **למצות את תחושת מסוגלותם האישית ולקדם את המיומנויות** הפיזיות, הרגשיות-חברתיות והלימודיות [...] התוכנית מאפשרת רכישת כישורי חיים החיוניים לאורח חיים בריא ומקיים“. (גן ואח', 2021; תחום שנות בית הספר)

” [התוכנית] ממוקדת בהכנת תלמידים למאה ה-21, מתוך הבנה שללא מוכנות כזו, תיפגע יכולתם של התלמידים **להשפיע על חייהם ולפעול למען עצמם** בסביבות משתנות“. (גרונר, 2021; תחום שנות הנעורים)

לעיתים מוצהרת מטרה משולבת המתייחסת לקידום הפוטנציאל של כלל התלמידים, בדגש על תלמידים מתקשים, לדוגמה:

” אחד האתגרים המשמעותיים של בתי הספר בימינו הוא לקדם את רווחתם של כלל תלמידי בית-הספר, כמו גם את זו של התלמידים המתקשים, **ולתמוך ביכולתם של כל התלמידים לממש את הפוטנציאל** האקדמי והרגשי-חברתי שלהם“. (רותם ובן רבי, 2016; תחום אתגרי מערכת החינוך)

סיכום: מטרות-העל של ההתערבויות המתוארות בתוצרי המחקר והידע

מסקירת האופן שבו מנוסחות מטרות-העל והתוצאות של העבודה, עולים מן התוצרים השונים ובתחומים השונים מגוון מושגים, שהבולטים בהם הם מוביליות, צמצום פערים, שוויון והוגנות. נראה שגם כשההתייחסות היא לתלמידים בעלי מאפיינים הנחשבים מאפייני סיכון (כגון קשיי למידה), ההתייחסות לסיכון היא בהקשר של מוביליות והוגנות – סיכויים נמוכים למוביליות נתפסים הן כאחד ממאפייני הסיכון הן כאחד הגורמים לו. כפי שיוצג בהמשך, סקירת שיטות ההתערבות משקפת את התפיסה הזאת.

4.1.4 שיטות התערבות

אלה הן שיטות ההתערבות העולות מתוצרי המחקר והידע (תרשים 3):

1. רמת הפרט – התערבויות ישירות עם תלמידים:

- **סיוע לימודי:** במחצית הראשונה של העשור פעלו תוכניות מעטות שסיפקו סיוע לימודי ישיר לתלמידים, אך הן עשו זאת כחלק ממכלול התערבויות: תוכנית תמיכה לתלמידי בתי ספר מקצועיים המועמדים למסלול טכנאים/הנדסאים (בן רבי ואח', 2018) ותוכנית לתלמידים מאותגרי למידה ומצטיינים, שתיהן בתחום שנות בית הספר (בן רבי ופיגורה-רוזנצוויג, 2017).
- **הקניית מיומנויות:** בהמשך העשור התמקדו מרבית ההתערבויות הישירות בהקניית מיומנויות לתלמידים: מרבית ההתערבויות הישירות עם תלמידים שיושמו או פותחו בתחום שנות בית הספר ובתחום שנות הנעורים התמקדו בפיתוח הפוטנציאל האישי ובהקניית מיומנויות בין-אישיות ותוך-אישיות לתלמידים, כדי לאפשר להם חיים בוגרים מיטיבים. אלו כוללות תוכניות יזמות עסקית (ג'וינט-אשלים, 2021; גרונר, 2021, א, 2021; מכון ERI, 2020, ב), פעילויות בלתי-פורמלית (יבלברג ואח', 2014; פגורק-אשל ואח', 2020; בארט, 2021; משב, 2019) והפיכת המרחב הכיתתי והבית-ספרי למרחב מקדם טיפוח מיומנויות (למשל, ברק-מדינה ואוסרווסר, 2022; גן ואח', 2021). בתחום הגיל הרך ובתחום אתגרי מערכת החינוך ההתייחסות לפיתוח הפוטנציאל והמיומנויות של הילדים נעשתה על ידי פיתוח אנשי החינוך והסביבה החינוכית (ראו להלן).

2. רמת האקוסיסטם – התערבויות מערכתיות:

בצד מיעוט התוכניות העוסקות בסיוע לימודי ישיר ושינוי המיקוד מסיוע לימודי לסיוע בפיתוח מיומנויות בין-אישיות ותוך-אישיות, אפשר לראות, הן במחקרים על תוכניות הן במסמכי הידע השונים, הרחבה ניכרת של ההתייחסות לשיטות התערבות מערכתיות המכוונות לשינוי ארוך טווח בדרכי העבודה במסגרות החינוך וברשויות המקומיות. זאת בצד שאיפה להשפיע גם על המדיניות הארצית.

אלו הן שיטות ההתערבות:

- **למידה ופיתוח של תוכניות, מודלים וכלים** ליצירת סביבה חינוכית המאפשרת מרחב להתפתחות, ללמידה ולפיתוח מיומנויות תוך-אישיות, בין-אישיות וקוגניטיביות עבור כלל התלמידים, בדגש על תלמידים עם צרכים ייחודיים או מוגברים:
  - פיתוח מרחבים פיזיים תומכי התפתחות ולמידה. לדוגמה: בתחום שנות בית הספר – מרחבי למידה ירוקים (גן ואח', 2021; אייזיק ואלנבוגן-פרנקוביץ', 2018), מרחבי למידה המקדמים למידת STEM – למידה רב-תחומית במקצועות הליבה במדעים (ניסן, 2022) ומרחבי למידה מקדמי הוגנות (מכון ERI, 2023).
  - פיתוח חומרי למידה מותאמים לאוכלוסיות שונות. לדוגמה: בתחום הגיל הרך – פיתוח חומרי הוראה מותאמים לילדים חרדים וילידים מן האוכלוסייה הערבית בתוכניות שונות (בן רבי ורותם, 2014; משען-שפיגל ואח', 2018; ניג'ם-אכטילאת ושורק, 2022).
  - למידה ופיתוח של מודלים ליצירת אקלים חינוכי מכיל ומכליל. לדוגמה: בתחום הגיל הרך – מודל לחיזוק הכלה רגשית-חברתית של ילדים על רצף ההתפתחות בחינוך הקדם-יסודי (שפר, 2020; בתחום שנות בית הספר – מודל ההוגנות (מכון ERI, 2019);

הכיתה כמרקם חברתי – מודל לטיפוח מיומנויות חברתיות-רגשיות ושייכות (ברק-מדינה ואוסרווסר, 2022) בתחום שנות בית הספר, 'מקום בלב' ו'יובל' – תוכניות להרחבת יכולת ההכלה של בתי-ספר יסודיים וחיטובות ביניים (בן רבי ופיגורה-רוזנצוויג, 2017) בתחום אתגרי מערכת החינוך – תוכניות שונות להטמעת הפרקטיקה החינוכית הפסיכו-חברתית (רותם ובן רבי, 2016; Bar-Shalom, 2014; Razer & Friedman, 2013; Razer et al., 2013).

■ **חיזוק ההון האנושי.** פיתוח מיומנויות בין-אישיות ותוך-אישיות אצל צוותי הוראה ואנשי מקצוע נוספים בתחום החינוך כדי שיוכלו ליצור קשר מיטבי עם תלמידים והורים, לשמש עבורם דמות תומכת ומגדלת, לאפשר לתלמידים לפתח מיומנויות וליצור סביבה המכילה ילדים עם מגוון צרכים, העדפות ודרכי למידה ומאפשרת השתתפות והתפתחות. לדוגמה: בתחום הגיל הרך – תוכנית 'איכות החינוך לגיל הרך' באוכלוסייה הערבית (ניג'ם-אכתילאת ושורק, 2022) ו'התוכנית לקידום ההתפתחות לגיל הרך' בקרב חרדים (משען-שפיגל ואח', 2018); בתחום שנות בית הספר – תוכנית 'מרחבי למידה ירוקים' (גן ואח', 2021; אייזיק ואלנבוגן-פרנקוביץ', 2018), מודל ההוגנות (מכון ERI, 2023), מודל הכיתה כמרקם חברתי (ברק-מדינה ואוסרווסר, 2022) ומודל STEM (ניסן, 2022). בתחום אתגרי מערכת החינוך – זו דרך הפעולה העיקרית, כחלק מן התפיסה החינוכית הפסיכו-פדגוגית והגישה המגדלת.

■ **חיזוק העבודה המערכתית** ברמת מסגרת החינוך וברמת היישובים:

◦ חיזוק העבודה המשותפת בין צוותי הוראה ובעלי תפקידים תומכים, בתוך בית הספר ומחוץ לו: יועצים, פסיכולוגים, קציני ביקור סדיר (קב"סים) וכדומה: (לדוגמה: תוכניות 'מקום בלב' ו'יובל' ומודל ההוגנות בתחום שנות בית הספר; תוכניות שונות בתחום אתגרי מערכת החינוך).

◦ פיתוח סטנדרטים ומודלים לעבודה מקצועית – בולט במיוחד בהקשר של מעונות יום בתחום הגיל הרך, אך גם בהתפתחויות אחרונות בתחומים אחרים שאינן נכללות עדיין בתוצרי המחקר שאליהם מתייחס דוח זה (ראו סעיף 4.2.2).

◦ עידוד השימוש במדידה, הערכה ונתונים בתהליכים פדגוגיים וארגוניים:

■ ברמת מסגרת החינוך: מעקב אחר צורכי התלמידים והתקדמותם ומתן מענים מדויקים לצרכים אלו; הערכת עבודתם של צוותים מקצועיים לשם למידה ושיפור; מעקב אחר אקלים כיתתי ובית-ספרי לשם שיפור.

■ ברמת היישוב: למידת צרכים ובניית מענים; יצירת שפה משותפת ותיאום בין אנשי מקצוע ובין מערכות (להרחבה ראו סעיף 4.2).

◦ מודלים לעבודה יישובית: כמה תוכניות ומסמכי רקע לפיתוח מדיניות העוסקים בקבוצות גיל שונות התמקדו במודלים של עבודה יישובית. לדוגמה: 'הורים במרכז' (פלדי ודנגור, 2019), ומערך שירותים מיטבי לילדים בגיל הרך ולהוריהם ברשות המקומית (שורק ואח', 2019) בתחום הגיל הרך, ותוכנית 'יישובים במיקוד' (ראמ"ה, 2019) בתחום הנעורים. נוסף על כך, בתוכניות שונות חיזוק מערך השירותים בראייה יישובית היה דרך פעולה מרכזית. לדוגמה: 'איכות החינוך לגיל הרך באוכלוסייה הערבית' (ניג'ם-אכתילאת ושורק, 2022) בתחום הגיל הרך; והמיזם לפיתוח פרקטיקות יישוביות מערכתיות לקידום מוביליות של תלמידים בסיכון (בן רבי ומור, 2023) בתחום אתגרי מערכת החינוך. המודלים היישוביים כוללים רכיבים של:

- פיתוח רצף שירותים על פי מגוון הצרכים.
- שיתוף במידע ותיאום בדרכי הפעולה בין רכיבים שונים של המערך החינוכי – חינוך פורמלי ובלתי-פורמלי, מסגרות שונות על רצף הגיל, מסגרות לכלל התלמידים ומסגרות ייחודיות, אנשי מקצוע והורים, שירותים מחוץ למערכת החינוך ועוד.
- תהליכי ניהול, תכנון וקביעת אסטרטגיות פעולה.
- מערכות מדידה והערכה.

◦ **פיתוח מנהיגות מקצועית** – עבודה עם אנשי חינוך מובילים ובאמצעותם, בציפייה שהם יפיצו את עקרונות העבודה ובכך יעלו את סיכויי ההטמעה שלהם. העבודה מתקיימת על רצף הגילים, עם אנשי חינוך ממקצועות שונים בתחומי החינוך ובדרגים שונים. בהם אפשר למנות אנשי מקצוע בדרגי פיקוח והנחייה (ברמת היישוב, המחוז וברמה הארצית), גננת מובילות, יועצות חינוכיות, ראשי מחלקות חינוך וכדומה (לדוגמה: התוכנית לקידום ההתפתחות לגיל הרך בקרב חרדים, תוכנית איכות החינוך לגיל הרך באוכלוסייה הערבית, תוכנית 'מסגרות תחילה' (מושל ופלדי, 2019), ותוכנית 'הורים במרכז' (פלדי ודנגור, 2019) – בתחום הגיל הרך; המיזם לפיתוח פרקטיקות יישוביות מערכתיות לקידום מובילות של תלמידים בסיכון – בתחום אתגרי מערכת החינוך (להרחבה ראו סעיף 4.2.2).

סיכום: שיטות ההתערבות המתוארות בתוצרי המחקר והידע

סקירת שיטות ההתערבות, הן אלו שיושמו בעשור האחרון הן אלו הנמצאות בשלבי המשגה או פיתוח, מעידה על שני דגשים מרכזיים העולים בקנה אחד עם הגורמים הנחשבים מנבאים מובילות חברתית-כלכלית: התערבויות ישירות עם תלמידים, המיועדות לפתח אצלם כישורים ומיומנויות שיאפשרו להם לקיים חיים בוגרים מיטיבים ויקדמו את סיכוייהם למובילות; והתערבויות הממוקדות באקוסיסטם, המכוונות ליצור בעבור הילדים סביבה מיטבית המאפשרת מיצוי פוטנציאל ומובילות על ידי פיתוח מודלים, מרחבי למידה וחומרי הוראה המאפשרים התנסות ברכישת מיומנויות; חיזוק ההון האנושי המקצועי; וחיזוק המערכות הסובבות את התלמיד ואת מסגרות החינוך.

תרשים 3: שיטות ההתערבות העולות מתוצרי המחקר והידע

רכיבים הנחשבים כמקדמים מובילים גבוהה:

ברמת הפרט: התערבויות עם ילדים ותלמידים לפיתוח מיומנויות

ברמת האקוסיסטם: יצירת סביבה חינוכית המכילה שונות ומאפשרת מיצוי פוטנציאל, באמצעות:

חיזוק ההון האנושי:	חיזוק המערכת:
<ul style="list-style-type: none"> פיתוח המיומנויות של אנשי המקצוע (אינטראקציה ופיתוח מיומנויות תלמידים) פיתוח סטנדרטים וכלים לעבודה מקצועית	<ul style="list-style-type: none"> פיתוח מודלים, מרחבים, חומרי הוראה ולמידה המאפשרים התנסות ברכישת מיומנויות פיתוח המיומנויות של אנשי המקצוע (אינטראקציה ופיתוח מיומנויות תלמידים) פיתוח סטנדרטים וכלים לעבודה מקצועית
<ul style="list-style-type: none"> פיתוח מודלים, מרחבים, חומרי הוראה ולמידה המאפשרים התנסות ברכישת מיומנויות	<ul style="list-style-type: none"> עבודה בין-מקצועית (ברמת מסגרת ויישוב) תכנון ומעקב מנהיגות מקצועית

סקירת אוכלוסיות היעד של ההתערבויות, מטרות-העל ושיטות ההתערבות, כפי שהם באים לידי ביטוי בתוצרי המחקר והידע, מעידה על תפיסה מתפתחת של קשר דו-כיווני בין סיכון למובילות, ולמעשה אין עדות למעבר חד שחל במשך העשור מתפיסה של מניעת מצבי סיכון וטיפול בהשפעותיהם לתפיסה של קידום המובילות החברתית-כלכלית.

4.2 מה אפשר ללמוד על המחקר כמשרת את העבודה בעולם החינוך?

4.2.1 מהן המטרות והשימושים האפשריים העולים מתוצרי המחקר והידע? (תרשים 4)

1. המחקר כבסיס לפיתוח פרקטיקות ומודלים חדשים וכבסיס לגיבוש קווי מדיניות: כמחצית מן התוצרים הם תוצרי ידע ומידע – מסמכים המרכזים ידע ונתונים עדכניים מישראל ומן העולם. רובם הופקו במחצית השנייה של העשור שנסקר, וחלקם הוכנו בשיתוף גורמים אקדמיים ואף גורמים בין-לאומיים. מטרת תוצרים אלו היא לחזק את הבסיס התיאורטי והמושגי של פעילות אשלים, לזהות את הסוגיות והפרקטיקות העדכניות שבמרכז העבודה בתחום החינוך, לאתר צרכים, לזהות פערים בין הצרכים ובין המענים הקיימים ולבדוק היתכנות של התערבויות שונות. זאת במסגרת תהליך של פיתוח אסטרטגיית התערבות כוללת. לדוגמה:

- בתחום הגיל הרך: איכות חינוך-טיפול במסגרות לילדים עד גיל שלוש – מחקר בין-לאומי שישראל השתתפה בו (כרמל ואח', 2019); הכדאיות הכלכלית של ההשקעה בגיל הרך בישראל (שנר וזיגל, 2021).
- בתחום שנות בית הספר: מפת ידע בנושא הוגנות (מכון ERI, 2019); סקירה בנושא מרחבי למידה STEM (ניסן, 2022); תהליך למידה בנושא מרחבי למידה ירוקים (אייזיק ואלנבוגן-פרנקוביץ', 2018); הערכה והמשגה של מודל הכיתה כמרקם חברתי (ברק-מדינה ואוסרווסר, 2022).

- בתחום הנעורים: מפת ידע בנושא קידום מיומנויות באמצעות חינוך בלתי פורמלי (מכון ERI, 2020ב); סקירת היתכנות של חינוך בלתי פורמלי לנוער חרדי (משב, 2019); מסמך על מעבר לארגון מוכוון נתונים בשדה החינוך (גר ורובן, 2021).
  - בתחום אתגרי מערכת החינוך: מסמכים המשלבים המשגה תיאורטית וסיכום למידה רבת שנים בעקבות התערבות בנושא מעגלי ההדרה וההכללה בבתי הספר (Razer et al., 2013; Razer & Friedman, 2013); מסמכים המתארים וממשיגים דרכי עבודה של קב"סים (ברוך-קוברסקי ואח', 2018, 2020; מור, 2021) ומסמך על נשירה בחינוך הבדואי (ברוך-קוברסקי ואח', 2022). בצד מסמכי הידע והמידע, גם בחלק ממחקרי הערכה מובאות סקירות המציגות ידע קיים בסוגיה הנחקרת והמלצות לגיבוש מדיניות. המלצות אלו מתייחסות לרוב לתשתיות הרחבות הנדרשות כדי ליישם את המדיניות ולשיתופי הפעולה הנדרשים ברמה הארצית (המלצות כאלו ניתנות ברוב מחקרי ההערכה בתחום הגיל הרך ובכל מחקרי ההערכה בתחום אתגרי מערכת החינוך; ראו פירוט בנספח ג). נוסף על כך, הידע המצטבר ממצאי מחקרי ההערכה יכול לשמש בסיס לפיתוח קווי מדיניות בעתיד.
- 2. המחקר כבסיס לשיפור יישומם של מודלים והתערבויות:** כמחצית מן התוצרים הם מחקרי הערכה, רובם המכריע מחקרי הערכה מעצבת המאפשרים לעקוב אחר היישום ובמידת הצורך לשפרו תוך כדי העבודה. זאת על ידי למידה על הצלחות ואתגרים ביישום. בכמה מתוצרי המחקר מובאות עדויות לשינויים שנערכו ביישום התוכנית במהלך הפיילוט, בעקבות ממצאי שלבים קודמים של המחקר (לדוגמה: ניג'ם-אכתיילאת ושוורק, 2022; בן רבי ופיגורה-רוזנצוויג, 2017). בכמה מן התוצרים נכללות גם המלצות העוסקות בתנאים הנדרשים כדי שתתאפשר הרחבת התוכנית מעבר לתקופת הפיילוט, כגון הרחבת משאבי ההדרכה ופיתוח חומרי למידה והדרכה (לדוגמה: תוכנית לקידום כישורי שפה בגיל הרך בקרב חרדים (רותם וכן רבי, 2014; ראו פירוט בנספח ג).
- 3. המחקר כבסיס לתיקוף תיאוריות שינוי:** בצד המידע על היישום, הערכת המועילות של מודלים והתערבויות היא חיונית כדי לתקף את תיאוריית השינוי העומדת בבסיסם. התערבויות נחשבות מועילות אם הושגו בעקבות הפעלתן שינויים רצויים בהיבטים כמו תפקוד, דרכי עבודה או תפיסות של מוטבי ההתערבות ואם אפשר לייחס שינויים אלו להשפעת ההתערבות. שיקול נוסף באשר להפצה הוא יעילות ביחס להיקף המשאבים המושקע בהתערבות, דבר שנבדק לעיתים על ידי השוואה להתערבויות אחרות שלהן מטרות דומות.
- בדיקת שינויים אצל מוטבי ההערכה נעשתה בכל מחקרי ההערכה במגוון דרכים (ראו נספח ג):
    - דיווחים של אנשי מקצוע או של בני נוער: דיווחים של גננות ומורים על שינויים בתפקוד התלמידים, דיווחים של מדריכים על שינויים בתפקוד מורים שעברו פיתוח מקצועי ודיווח עצמי, לרוב של בני נוער או של אנשי חינוך שעברו התערבות. דיווחים אלו נחלקים לשני סוגים:
      - דיווח כמותי: לעיתים מדובר בדיווח על בסיס שאלונים למילוי עצמי. לדוגמה: דיווח של פרחי הוראה על שינויים שעברו בעקבות הכשרה בגישת הפרקטיקה החינוכית הפסיכו-חברתית (Bar-Shalom, 2014); דיווח של בני נוער שהשתתפו בתוכנית יזמות ומנהיגות על שינוי במיומנויות (גרונר, 2021ב).
      - דיווח איכותני: במחקרים אחרים מדובר בתיאור פתוח של השינויים שעברו המשתתפים בתוכנית. לדוגמה: מורות ויועצות בבתי ספר חרדיים שמדווחות על שינויים בתפיסותיהן ובדרכי עבודתן בעקבות תהליך פיתוח מקצועי שעברו (רותם וכן רבי, 2016).

- נתונים מנהליים: במקרים מעטים נאספים נתונים מנהליים, כמו נתונים על השתלבות בלימודי המשך של בוגרי תוכנית מנט"ה (בן רבי ואח', 2018).
- תצפיות: בכמה מחקרים הנוגעים לפיתוח מקצועי של אנשי הוראה המדידה נעשתה באמצעות תצפיות ישירות על דרכי עבודה (ניג'ם-אכטילאת ושורק, 2022; בן רבי ורותם, 2014).
- בחלק מן המחקרים נעשו ניסיונות לייחס את השינויים שנמצאו להשפעת ההתערבות:
  - רק מחקר הערכה אחד (ניג'ם-אכטילאת ושורק, 2022) הפעיל מערך מחקר מבוקר מלא (הקצאה מקרית להתערבות, קבוצת ביקורת, מדידות לפני ההתערבות ואחריה) שאפשר להסיק ברמת ודאות גבוהה כי השינויים שחלו במהלך ההשתתפות בתוכנית הם תוצאה של ההשתתפות.
  - מחקרים מעטים נוספים ביצעו מדידה גם בקבוצת השוואה. לדוגמה: השוואה בין מצבם של תלמידים שהשתתפו בתוכנית למצבם של תלמידים מבית ספר אחר, או השוואה בין אנשי חינוך שעברו הכשרה למי שלא עברו, אך ללא ההקצאה מקרית וללא הקפדה על כך שמשתתפי קבוצת השוואה יהיו דומים במאפייניהם למשתתפי התוכנית – היבטים שפוגמים ביכולת להסיק מסקנות על השפעת התוכנית ברמת ודאות גבוהה.
  - בכמה מן המחקרים ייחוס ההשפעה נעשה על ידי משתתפי התוכנית שהתבקשו להעריך עד כמה הם מייחסים את השינויים במצבם להשתתפות בתוכנית. שיטת ייחוס זו נפוצה בתוכניות העוסקות בבני נוער (למשל, תוכנית יזמות עסקית), תוכניות לפיתוח מקצועי לצוותי הוראה (גננות, מלמדים, מורות ויועצות) ותוכניות העוסקות במערכי עבודה יישוביים.
- ככלל, בהתאם להיעדר מחקרים שהפעילו מערך מחקר המאפשר הסקה ברמת ודאות גבוהה על תוצאות ההתערבות, לא נערכו גם מחקרי עלות-תועלת המאפשרים ללמוד על תרומת ההתערבות ביחס לעלותה בתקופת הפעלתה (על מחקר אחד שבחן כדאיות פוטנציאלית של יישום מדיניות ראו סעיף 4.2.2).
- 4. שימושי מחקר אכשריים נוספים:** בצד השימושים המרכזיים של תוצרי הידע והמחקר, מן הסקירה עולים עוד שני היבטים שגם אם אינם מהווים מטרה ראשית של פעילות המחקר, הם בעלי פוטנציאל לתרומה בעתיד הן לשדה הפרקטיקה הן לשדה הלמידה והפיתוח:
  - ביסוס דרכי מדידה שיטתיות, אחידות ומותאמות: במסגרת כמה מן התוכניות והמחקרים פותחו, הותאמו לשימוש שוטף, הותאמו תרבותית ונוסו כלי הערכה ומדידה בתחומים שונים, שייתכן שאפשר לעשות בהם שימוש בפעילויות בעתיד, בשדה או במחקר (ראו נספח ד).
  - פוטנציאל ליצירת בסיסי נתונים ודרכי ניתוח: בכמה מן התוכניות והמחקרים נאספו או נותחו נתונים שונים, בהיקף רחב, על תלמידים, מסגרות חינוך, צוותי הוראה ועוד, שייתכן שאפשר לעשות בהם שימוש במחקרים בעתיד. חלק מהם מתבססים על מאגרי נתונים שוטפים, ארציים או בין-לאומיים, ואחרים נוצרו לצורך מחקר ספציפי (ראו נספח ד).

תרשים 4: תוצרי המחקר והידע, רכיביהם והשימושים בהם

4.2.2 מה אפשר ללמוד על האימפקט של פעילות אשלים?

נוסף על בחינת המועילות של תוכניות והתערבויות למוטבים הישירים בתקופת ההתערבות, גורמים המפתחים ומפעילים תוכניות מעוניינים ללמוד על האימפקט של פעילותם. מושג זה מתייחס כאמור להשפעות לטווח ארוך ובהיקפים רחבים. ההשפעה יכולה לכלול רכיבים שונים, ואלו הם העיקריים שבהם: (1) שינויים במצב אוכלוסיות היעד לטווח ארוך (מעבר לתקופת התוכנית או הפיילוט); (2) השפעות ארוכות-טווח על מדיניות ועל מערך השירותים הכולל (ביישוב או ברמה הארצית): הטמעה ומיסוד של דרכי עבודה, הפצה רחבה של תוכניות, הגעה להיקף גדול של אוכלוסיות יעד (נוסף על אוכלוסיית הפיילוט) וכדומה.

1. השפעות ארוכות-טווח על מדיניות ועל מערך השירותים הכולל:

- כאמור, מחקרי ההערכה עסקו בשלב יישום הפיילוט ולא בהיבטים של התפתחות התוכנית והשפעתה לאחר שלב זה. בתחום אתגרי מערכת החינוך, שני תוצרים מתחילת העשור משקפים תהליך למידה ארוך שנים שעקב אחר התפתחות והטמעה של היבטים שונים בגישה הפסיכו-חינוכית במסגרות חינוך שונות (Razer et al., 2013; Razer & Friedman, 2013).
- חלק ניכר מן התוכניות שהוערכו התמקדו בניסיון להשפיע על מערך השירותים הכולל ברמת היישוב. בתוכניות אלו לעיתים הבדיקה של ההשפעות המערכתיות היא רכיב מרכזי במחקר. הערכת השינויים המערכתיים נסמכת לרוב על עדויות של מובילי התוכנית או של המשתתפים בה (לרוב אנשי מקצוע) בדבר הערכתם את השפעת ההתערבות ברמה המערכתית. כך לדוגמה, במחקר ההערכה על תוכנית 'הורים במרכז' (תחום הגיל הרך) נשאלו אנשי המקצוע ביישובים.
- (בשאלונים ובראיונות פתוחים) על היבטים של עבודת ועדות ההיגוי היישוביות, על שיתופי פעולה בין-מקצועיים בעבודה היום-יומית, על אופן הבחירה והפיתוח של תוכניות יישוביות חדשות ועוד; בהערכת התוכנית 'איכות החינוך לגיל הרך באוכלוסייה הערבית'

דיווחו מפקחות הגנים על יישום של דרכי פעולה שהתנסו בהן ביישובים שהשתתפו בתוכנית, גם ביישובים אחרים. אנשי המקצוע שדיווחו על ההשפעות המערכתיות בתוכניות השונות או במחקרים השונים העידו כי מדובר בתהליכים בשלב מוקדם שעשויים להימשך לא מעט שנים, לרוב מעבר לתקופת הפיילוט (או המחקר) הנמשכת לרוב שנתיים עד חמש שנים.

- בתוכנית 'יישובים במיקוד' (תחום שנות הנעורים), רכיב מרכזי בתוכנית היה הגדרת יעדים ומדדים שייבחנו בחינה שוטפת בכל יישוב. במסגרת המחקר נבחנה ההיתכנות של ביצוע המדידה, כפי שהוגדרה בכל יישוב.

2. עדויות לאימפקט על בסיס דיווחיהם של ראשי התחומים

חלק ניכר מפעילות אשלים נוגע לרמת המדיניות – דאגה להפצת תוכניות ודרכי עבודה ולהעברת האחריות להטמעה, להפעלה ולמימון לגורמים מקומיים וארציים. זאת במטרה להרחיב את היקף ההשפעה של פעילות אשלים ולהעלות את הסיכוי להמשכיותה. היבטים אלו של העבודה אינם מתועדים בתוצרי המחקר. בראיונות עימם התבקשו ראשי התחומים להצביע על כמה דוגמאות בולטות מן השנים האחרונות להשפעת פעילות אשלים ברמת המדיניות. צוינו כמה סוגי השפעות:

הטמעת תוכניות בית-ספריות שפותחו באשלים כחלק מתוכניות הבחירה לבתי ספר במסגרת התקציב הגמיש (גפ"ן) או מתקציב סיוע ממשרד החינוך

- תוכנית 'מרחבי למידה ירוקים' – את התוכנית מובילים האגף לחינוך יסודי ואגף הבינוי במשרד החינוך, בשותפות המשרד להגנת הסביבה. משרד החינוך הוציא קול קורא לבתי ספר שרוצים להקים מרחב ירוק, והם מקבלים תמיכה מאגף הבינוי תמורת מימון תואם (מצ'ינג) של הרשות המקומית. בשנת הלימודים תשפ"ג הגישו בקשה עשרה בתי ספר. נוסף על כך, אתר למידה של התוכנית שמופעל בידי חברה חיצונית אמור לעבור לאחריות המשרד, ונפתחה הכשרה למדריכות שילוו את בתי הספר שבחרים בתוכנית (ראו סעיף 4 להלן).
- עשרים וחמישה בתי-ספר קיבלו בשנת הלימודים תשפ"ג ליווי בהטמעת התפיסה והפרקטיקה של בית ספר מודע הוגנות (לפירוט על התפיסה ראו מכון ERI, 2019). החל משנת הלימודים תשפ"ד יוכלו כל בתי הספר לרכוש את התוכנית, הכוללת שעות הדרכה וליווי לבית הספר לפיתוח קהילה לומדת לחקר פרקטיקות תומכות הוגנות (ראו סעיף 4 להלן).
- עשרות בתי ספר בחרו לקבל הדרכה בנושא למידת STEM – למידה רב-תחומית במקצועות הליבה במדעים (ראו סעיף 4 להלן).
  - תוכנית 'חדרי שלוה' שפותחה באשלים בגישת ההכללה החינוכית פסיכו-חברתית פועלת ביותר מ-100 רשויות מקומיות ברחבי הארץ, בכ-550 בתי ספר (רובם יסודיים), מתקציבי 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון (להלן: התוכנית הלאומית) וגפ"ן, ובפיקוח אגף פסיכולוגיה במשרד החינוך. התוכנית נותנת מענה ליותר מ-10,000 ילדים ובני נוער, להוריהם ולצוותי מערכת החינוך. מעקב אחר מצב הילדים (בתחילת השנה ובסיומה) מתבצע באמצעות שאלוני תמ"י של התוכנית הלאומית.

הטמעת תוכניות לימודים

- הקוריקולום החינוכי התפתחותי שהיוזמה לפיתוחו החלה בתוכנית 'מסגרות תחילה' אומץ כתוכנית לימודים מחייבת בכל מעונות היום.
- תוכנית 'עסקי כפר' הפכה למסלול לבגרות חמש יחידות לימוד במוסדות המינהל לחינוך התיישבותי.

הטמעת מודלים יישוביים ותפקידים יישוביים

- תוכנית 'יישובים במיקוד' – מודל תכנוני לתכנון אסטרטגי רשותי בהקשר של מוביליות בחינוך, נקראת כיום 'א.ב. ביישוב' ופועלת במסגרת מינהל פיתוח עובדי הוראה באמצעות מרכזי פסגה בכמה יישובים ערבים, ויש ציפייה להרחבת ההפצה.
- תוכנית 'אתגרים בחברה הערבית' תורגמה למודל מבוסס תוכניות עבודה מתוקצבות בחינוך הבלתי פורמלי ב-72 יישובים ערביים, דרך מינהל חברה ונוער במשרד החינוך.
- תקן של מינהל יישובי לגילי לידה עד שלוש מטעם משרד החינוך נקלט בכל הרשויות המקומיות (בעקבות ההמלצות במסמך על מערך שירותים מיטבי לגיל הרך ברשות המקומית במסגרת מיזם הינקות). אשלים מלווה את תהליך הקליטה וההכשרה.

הטמעה ומיסוד של תוכניות הכשרה והדרכה ושל תפקידי הדרכה

- הקוריקולום החינוכי-התפתחותי שהיוזמה לפיתוחו החלה בתוכנית 'מסגרות תחילה' אומץ כתשתית לתהליכי ההכשרה וההדרכה במעונות היום.
- שעות הדרכה בכל המסגרות לגילי לידה עד שלוש עלו מ-4 ל-10 שעות, בעקבות המלצות המחקר הבין-לאומי, המלצות מחקר 'מסגרות תחילה' והמלצות השולחן העגול שריכז צוות אשלים בשותפות משרד האוצר.
- מדריכות הכלה והשתלבות של משרד החינוך עוברות הכשרה כמדריכות מרחבי למידה ירוקים וילוו בתי ספר שייבחרו בתוכנית.
- שישה מדריכי הכלה והשתלבות עוברים הסבה לתפקיד מדריכי הכלה והוגנות. נוסף על כך נבנתה תוכנית של בתי ספר המפעילים קהילה לומדת לחקר פרקטיקות – קהילה מבית הספר המובלת בידי מורה ומקבלת ליווי, ומכון אבני ראשה מלווה מנהלים ומפקחים בגישת ההוגנות.
- מדריכות מדעים פועלות החל משנת הלימודים תשפ"ב כמדריכות STEM, עוברות הכשרה ומלוות בתי ספר. גופים שונים בנו יחידות הוראה לשימוש בתי ספר.
- נבנו מסלולי לימודים לתארים אקדמיים במכללות אורנים, אלקסאמי ודוד ילין ובמכוני ההכשרה והסמינרים למורים ולמורות חרדים, המתבססים על הגישה החינוכית הפסיכו-חברתית ועל גישת הפסיכו-פדגוגיה. לימודי תואר ראשון ושני קיבלו אישור של המועצה להשכלה גבוהה ושל למשרד החינוך.
- מיזם מדריכים מובילי שינוי – כ-1,000 פסיכולוגים ומדריכים יישוביים מובילים התערבות במוסדות חינוך ברחבי הארץ בגישה המגדלת, לחיזוק מסוגלות ההנהלה וצוותי החינוך להכליל את כלל התלמידים ולהביאם למימוש הפוטנציאל הרגשי, החברתי והלימודי; מדריכים פדגוגיים מתמקצעים בהשקעה בשינוי מסוגלות המורים לחיזוק מיומנויות חברתיות-רגשיות של כלל התלמידים; מדריכים יישוביים מובילים טיפול אינטגרטיבי מערכתי ופרטני בתלמידים על רצף הסיכון.

הטמעת סטנדרטים

- במשרד החינוך נכתב תו תקן ללמידת STEM רב-תחומי מודע הוגנות, המותאם למגוון בתי ספר הנמצאים בשלבים שונים של הטמעת הגישה. פותח גם תו תקן לסביבת למידה ברוח STEM. כיום נבנית סביבה כזו בשני יישובים, כהדגמה.

הטמעת כלי הדרכה, מדידה והערכה

- כלי תכנון רפלקטיבי (כת"ר) – כלי מנחה להפעלת בית ספר מודע הוגנות, המתייחס להיבטים שונים בבית הספר, ובהם תהליכי למידה, הוראה והערכה, יחסים וסביבות למידה. הכלי הוא אחד מכלי העבודה של מדריכות ההוגנות, ומכון אבני ראשה משתמש בו בהכשרות המנהלים. השאיפה היא שהכלי יוטמע בשאלוני האקלים הבית-ספרי של משרד החינוך.
- כלי להערכת תפקוד תלמידים וסיכון לנשירה נמצא בשלבי הטמעה במערכת איסוף המידע של הקב"סים.

5. מגבלות המחקר האינטגרטיבי

1. גוף המחקר והידע שעליו מתבסס הדוח כולל תוצרים שנכתבו בהזמנת אשלים או בשיתופו ונבחרו בידי ראשי התחומים, ככאלה המייצגים בעיניהם את העשייה המרכזית בתחומם. ייתכן אפוא שתוצרים אלו אינם מייצגים ייצוג מלא את מכלול העשייה ותהליכי הלמידה של אשלים בעולם החינוך.
2. מחקרי הערכה שנסקרו מתייחסים לרוב לפעילויות שהתבצעו כמה שנים לפני פרסום התוצר. לא נסקרו במחקר זה פעילויות שהערכתן טרם הושלמה.

6. סיכום והמלצות

6.1 סיכום

במסמך זה הוצגו ממצאים ממחקר אינטגרטיבי שהתבסס על תוצרי מחקר וידע העוסקים בעולם החינוך והוזמנו על ידי אשלים או פותחו בשיתוף צוות אשלים בשנים 2013-2023. המחקר התייחס לשתי שאלות מרכזיות:

- מהן תפיסות העבודה המאפיינות את פעילות אשלים בעולם החינוך בעשור האחרון, כפי שהן משתקפות בתוצרי המחקר, בדגש על מעבר מתפיסת הסיכון לתפיסת המוביליות החברתית?
- מה אפשר ללמוד על עולם המחקר כמשרת את העבודה בעולם החינוך? מה עיקר השימושים המתאפשרים מתוצרי המחקר הקיימים, בדגש על הסקה על אימפקט?

באשר לשאלה הראשונה, במסגרת המחקר האינטגרטיבי נעשה ניסיון לבחון מהן תפיסות העומק העומדות בבסיס פעילות אשלים בעולם החינוך בעשור האחרון, על בסיס אוכלוסיות היעד, מטרות-העל והתוצאות המצופות, ודרכי ההתערבות. יש לזכור שפעילות אשלים בעולם החינוך בעשור האחרון נסמכת על תשתית של תפיסות והתערבויות שהתפתחו בשנים קודמות, כך שאין להתבונן על העשור במנותק ממה שקדם לו. בחינת התוצרים מעידה על תפיסה מתפתחת של קשר דו-כיווני בין סיכון למוביליות, ולמעשה אין עדות למעבר חד שחל במשך העשור מתפיסה של מניעת מצבי סיכון וטיפול בהשפעותיהם לתפיסה של קידום המוביליות החברתית-כלכלית.

תוצרי המחקר והידע מלמדים כי בשנים 2013-2023 במשך העשור עסק אשלים בקבוצות מוחלשות באוכלוסייה בעלות סיכויי מוביליות נמוכים (חרדים, ערבים וקבוצות מן הפריפריה החברתית והגאוגרפית) בצד קבוצות באוכלוסייה המצריכות התייחסות מיוחדת (ילדים עם מוגבלות או קשיים משפחתיים). מסקירת האופן שבו מנוסחות מטרות-העל והתוצאות המצופות של העבודה, עולים מן התוצרים בתחומים השונים מגוון מושגים, והבולטים בהם הם מוביליות, צמצום פערים, שוויון והוגנות. השימוש במונחים של סיכון בהגדרת אוכלוסיות היעד ומטרות ההתערבות עדיין קיים, אך הוא מוזכר בהקשר של תפיסות המוביליות וההוגנות – מן התוצרים עולה כי התפיסה המתגבשת היא שסיכויים נמוכים למוביליות הם מאפיין סיכון, ומאפיין רקע הכוללים מצבי סיכון אישיים ומשפחתיים הם בין הגורמים למוביליות נמוכה. ההתערבויות מכוונות להגביר את שוויון ההזדמנויות, לאפשר הוגנות ולקדם מוביליות.

בצד ההבדלים בשיטות ההתערבות בין התוכניות ובין התחומים השונים אפשר לראות בכל התחומים שיטות התערבות המדגישות שני רכיבים הנחשבים מנבאי מוביליות גבוהה: ברמת הפרט – מתן אפשרות לתלמידים לפתח כישורים ומיומנויות המקדמים חיים בוגרים מיטיבים, וברמת האקוסיסטם – חיזוק המערכות הסובבות את התלמידים כדי שהן תאפשרנה לכולם סביבה מיטבית להתפתחות. זאת על ידי חיזוק ההון האנושי המקצועי, בדגש על יכולות צוותי החינוך ליצור אינטראקציה מועילה עם התלמידים ולקדם את פיתוח המיומנויות שלהם; יצירת מרחבי למידה ותוכניות לימודים תומכי התפתחות ופיתוח מיומנויות; הפיכת מסגרות

החינוך למרחבים מכילים המאפשרים התפתחות לכל התלמידים אך מביאים בחשבון את השונות ביניהם; וחיזוק העבודה המערכתית בתוך מסגרות החינוך ובינן ובין סביבתן. עדויות ראשי התחומים מעידות על מאמצים רבים לבסס תשתית עבודה שתאפשר הפצה רחבה של עקרונות, פרקטיקות, סטנדרטים וכלי עבודה, באמצעות בעלי תפקידים מובילים ומנגנונים במערכות היישוביות והארציות. עבודה זו אינה מתבטאת במלואה בתוצרי המחקר.

באשר לשאלה השנייה, מן המחקר האינטגרטיבי עולות כמה חוזקות של גוף המחקר והידע, המאפשרות שימושים שונים לצוות אשלים ולשותפיו מקרב אנשי המקצוע וקובעי המדיניות:

- תוצרים רבים כוללים המלצות לשיפור יישום של מודלים והתערבויות ואף לצעדים נדרשים לשם היערכות להפצה ולקידום השפעה על מדיניות.
  - מרבית התוצרים שהם מחקרי ההערכה מציגים עדויות לשינויים רצויים שחלו אצל מוטבי ההתערבויות ויש שאף מציגים עדויות לשינויים ברמת האקוסיסטם – במערכת הבית-ספרית או היישובית. עדויות אלה מחזקות את תיאוריות השינוי שבבסיס ההתערבויות.
  - כמחצית מן התוצרים מרכזים ידע ונתונים עדכניים מישראל ומן העולם, חלקם הופקו בשיתוף גורמים אקדמיים ואף גורמים בין-לאומיים. מטרתם לחזק את הבסיס התיאורטי והמושגי לפעילות אשלים, לזהות את הסוגיות והפרקטיקות העדכניות שבמרכז העבודה בתחום החינוך, לאתר צרכים ולבדוק היתכנות ואף כדאיות של התערבויות שונות. כמה תוצרים מבקשים לרכז ולהמשיג למידה מפעילות מתמשכת של אשלים בתחומים שבהם הוא פועל על פני זמן ובזירות מגוונות. כל אלה, בצד ממצאי מחקרי ההערכה, משמשים בסיס לפיתוח אסטרטגיית התערבות כוללת ולגיבוש קווי מדיניות.
  - חלק מן התוצרים מתעדים פיתוח והתאמה של כלי הערכה, מדידה ובקרה או ניתוח של בסיסי נתונים גדולים, שהם בעלי פוטנציאל לתרומה בעתיד הן לשדה הפרקטיקה הן לשדה הלמידה והפיתוח.
- אחת מן השאלות המרכזיות היא עד כמה מאפשר גוף המחקר ללמוד על השפעות פעילות אשלים בעולם החינוך, הן בטווח הקצר, על האוכלוסיות והמערכות מוטבות ההתערבות, הן בטווח ארוך – אימפקט בהיקפים רחבים וברמת המדיניות.
- מסקירת התוצרים עולה כי על אף שממחקרי ההערכה עולות עדויות רבות לשינויים במצבם של מוטבי ההתערבויות השונות בתקופת הפעלת ההתערבות, מערכי המחקר לא אפשרו במרבית המקרים לייחס את השינויים שנמצאו להשפעתן הבלעדית של ההתערבויות. כמו כן לא נערך קיבוץ שיטתי של עדויות מצטברות ממכלול המחקרים באופן שעשוי היה לחזק את היכולת להסיק על השפעתן של התערבויות בעלות מאפיינים דומים. באשר למדידת אימפקט – השפעה לטווח ארוך ובהיקפים רחבים – דבריהם של ראשי התחומים מעידים על השפעות רחבות של פעילות אשלים, אך גוף המחקר והידע כמעט ולא עסק במעקב שיטתי אחר השפעות אלו.

6.2 המלצות

ההמלצות גובשו על בסיס התובנות מתוצרי המחקר ועל בסיס הראיונות עם ראשי התחומים:

1. **רצוי להמשיך ללמוד באופן שיטתי על תרומת המחקר לפעילות אשלים ולמדיניות הכוללת:** מתוצרי המחקר והידע אפשר ללמוד על שימושיהם האפשריים. כדי ללמוד על השימושים שנעשו בפועל ולהרחיב את ההבנה בנוגע לאופן שבו אפשר לחזק את הרלוונטיות והשימושיות של תוצרי המחקר לעבודה בעתיד, אפשר לאסוף עדויות ממובילי התוכניות וממעצבי המדיניות על האופן שבו הפעילות במשך השנים הושפעה מן הממצאים ומן התובנות שעלו מגוף הידע והמחקר ולברר מהם הגורמים המקדמים והמעכבים שימוש יעיל בתוצרי המחקר.

2. **רצוי לערוך סדר עדיפויות ולגבש תמהיל מחקר רצוי.** זאת בשני היבטים:

שאלות המחקר: מה רוצים לדעת? לדוגמה:

- מהו המינרן הרצוי של למידה על מודל היישום לעומת למידה על תוצאות ההתערבות?
- מהו האיזון בין למידה על תוצאות ברמת הפרט ובין למידה על תוצאות ברמת האקוסיסטם והמדיניות?
- לאיזה טווח זמן והיקף השפעה יש להתייחס? לטווח קצר-בינוני והיקף קטן של אוכלוסייה, או לטווח ארוך והיקף גדול של אוכלוסייה?
- מהם מאפייני התוכניות וההתערבויות שבהן ראוי להשקיע בליווי מחקרי מכל סוג?

שיטות הלמידה:

- למידה על בסיס מידע קיים:
  - באילו מקרים אפשר להתבסס על סקירות ידע מן העולם שיכולות לספק מידע על תפיסות ופרקטיקות נהוגות ולעיתים גם עדויות מוצקות להשפעות של פרקטיקות והתערבויות?
  - כיצד אפשר למצוא את הלמידה מתוצרים קיימים בנפרד, בצד למידה של מקבץ תוצרים כמכלול? מהם התהליכים הנדרשים לכל סוג של למידה?
- למידה על בסיס איסוף מידע חדש:
  - מהו האיזון הרצוי בין השקעה במחקרים חיצוניים נקודתיים ובין איסוף שיטתי ורציף של נתונים ועדויות?
  - מהם התנאים הנדרשים כדי לאפשר הסקה במידת ודאות גבוהה על השפעה של תוכניות ופעילויות, ומה צריך להיות מקומם של מחקרים מסוג זה במכלול גוף המחקר?
  - מהו מקומם של מחקרי מעקב לטווח ארוך, מחקרי עלות-תועלת ומחקרי ניתוח מדיניות?
  - מהם התנאים הנדרשים למדידת אימפקט?

3. **כיצד אפשר לחזק את היכולת ללמוד על אימפקט?** בצד האפשרות לבצע מחקרי הערכה הכוללים רכיב של מעקב לטווח ארוך אחר פרטים שנחשפו להתערבויות שונות, למידה על אימפקט מצטבר דורשת היערכות אסטרטגית. היערכות זו כוללת

הן איסוף מכוון של עדויות לאימפקט הן קידום היכולת להסיק על אימפקט על בסיס עדויות מצטברות מתחומים שונים ומתוכניות שונות. זאת הן בהיבט של השפעה על אוכלוסיות הן בהיבט של השפעה על מדיניות. להלן כיוונים להיערכות:

מיקוד זירות ההשפעה: בשל העובדה שאשלים עוסק לרוב בפיתוח מודלים של התערבויות ובמעורבות בשלב הפיילוט, כשהאחריות בשלבי ההפצה הרחבה עוברת לגורמים אחרים, היכולת לקשר ברמת ודאות גבוהה בין הפעילות ובין השפעתה על מצבן של אוכלוסיות יעד רחבות היא מוגבלת. נוסף על כך, על פי תפיסת המוביליות, התוצאות המצופות הן בתפקוד הילדים כמבוגרים, לעיתים זמן רב לאחר יישום ההתערבויות, מה שמקשה עוד יותר על הקישור בין הפעילות לתוצאות. בשל כך מומלץ להתמקד בתחומי חיים, קבוצות באוכלוסייה, זירות השפעה ואזורים גאוגרפיים שבהם אשלים מעורבת בהיקף נרחב במשך שנים ותוך התייחסות מערכתית ולא רק פרטנית. הדבר יאפשר לייחס בסבירות גבוהה את השינויים שיימצאו להשקעה המצטברת של הפעילות.

הגדרת ממדי בדיקה ומדדים משותפים: אסטרטגיית הפעילות של אשלים מבוססת על זיהוי צרכים, פיתוח פרקטיקות ודרכי התערבות, התנסות בהפעלתן ודאגה להפצתן והטמעתן במערכות מקומיות או ארציות. לכן העדויות שאפשר לראות בשלב הראשון לאימפקט עוסקות בהטמעת תוכניות, תפקידים, כלים וכדומה. על בסיס עדויות אלו מוצע לקיים תהליך שבו יוגדרו ממדים לאימפקט עוסקות בהטמעת תוכניות, תפקידים, כלים וכדומה. על בסיס עדויות אלו מוצע לקיים תהליך שבו יוגדרו ממדים ומדדים המעידים על אימפקט בהיבטי המערכת והמדיניות. בה בעת מוצע לגבש ממדים המעידים על מוביליות של פרטים וקבוצות באוכלוסייה, שאפשר לבצע עליהם מעקב שוטף ועל פני זמן. אלו יהיו משותפים לתחומי הפעולה השונים בעולם החינוך (וייתכן גם לתחומים אחרים בפעילות אשלים). זאת בצד ממדים ומדדים שיאפשרו לבחון בנוגע לכל תחום ולכל התערבות את ההיבטים הייחודיים להם. הממדים והמדדים המשותפים שיוגדרו יוכלו לשמש בסיס למדידה במסגרת מחקרים בעתיד, במערכות מדידה והערכה חדשות שיוטמעו כחלק מדרכי העבודה במסגרות ובשירותים (בתי ספר, יחידות ביקור סדר וכדומה), במערכות מדידה פנימיות שיופעלו בתקופות פיילוט ואף לשם איסוף מידע מכוון שוטף, כפי שיתואר להלן.

פיתוח מערך מדידה משותף יאפשר השוואה בין תוכניות, קישור בין היבטים באותו תחום חיים הנמדדים בתוכניות שונות וגיבוש מסקנות המתבססות על ההיבטים המשותפים לקבוצות באוכלוסייה ולהתערבויות שונות. כל זאת בהיקף גדול בהרבה מזה שמתאפשר במדידה על תוכנית אחת או על קבוצה אחת באוכלוסייה. הדבר יאפשר עבודה מושכלת יותר בשלבים השונים, כבסיס להערכת צרכים לקראת פיתוח התערבויות חדשות.

איתור מקורות מידע ופיתוח תהליכי מדידה: נוסף על המחקרים והמידע המתקבל ממערכות מדידה המשמשות לצורכי עבודה שוטפת, מומלץ, על בסיס הממדים והמדדים המשותפים שיוגדרו, לאתר מקורות מידע שיאפשרו מעקב שוטף על פני זמן אחר מוביליות של פרטים וקבוצות באוכלוסייה, ברמה האזורית או הארצית. לשם כך מומלץ לחבור לגורמים האוספים בקביעות נתונים מנהליים (כגון השכלה והכנסה) על קבוצות אוכלוסייה רחבות (משרד החינוך, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, רשויות מקומיות גדולות) ולהפיק נתונים רלוונטיים בעזרתם. באשר לממדים אחרים, שקשה יותר לעקוב אחריהם על פני זמן, אפשר להסתפק במדידת תוצאות בטווח הבינוני, מתוך הנחה שתוצאות אלו יובילו לתוצאות המצופות בטווח הארוך. כך לדוגמה, את השפעותיה הרחבות של תוכנית הפועלת בבית הספר היסודי אפשר למדוד בתום שנות הלימודים בתיכון, מתוך הנחה שמצב

התלמידים בנקודה זו מנבא במידה רבה את מצבם כבוגרים. עדויות בהיבטי האימפקט על מדיניות אפשר לאסוף בקביעות הן בעזרת ראשי התחומים ובעלי תפקידים ברמה הארצית והמקומית הן על בסיס נתונים מנהליים (כמו מערכות נתונים של משר החינוך ושל התוכנית הלאומית), בהיבטים של תקצוב, היקף משתתפים בתוכניות וכדומה.

הבניית תהליכי מדידה, ניתוח, למידה והפקת תובנות ולקחים ממכלול מקורות המידע: כדי להבטיח שימוש שוטף ומועיל בתוצרי המחקר, יש להבנות מנגנונים ונהלים לבקרה על מהימנות השימוש בכלי המדידה במערכות השונות, לפתח דרכים להפקה שוטפת של הנתונים ולהסדיר תהליכים שוטפים ומתמשכים לניתוח, למידה והפקת לקחים, הן בצוות אשלים הן עם גורמים שותפים.

מקורות לרקע מושגי

ג'וינט ישראל-אשלים (2021). אסטרטגיה לקידום מוביליות חברתית-כלכלית. [מצגת].

מכון ERI (2020א). מוביליות חברתית – "הסיפור הגדול" [מצגת]. קרן רש"י, ג'ינדאס, ג'וינט-אשלים, משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים.

מכון ERI (2019). הוגנות בחינוך בעולם משתנה [מצגת].

OECD. (2019). *OECD future of education and skills 2030: OECD learning compass 2030*.

https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/OECD_Learning_Compas_2030_Concept_Note_Series.pdf

OECDiLibrary. (2021a). *Embedding Values and Attitudes in Curriculum : Shaping a Better Future*. Embedding Values and Attitudes in Curriculum: Shaping a Better Future | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org)

OECDiLibrary. (2021b). *Adapting curriculum to bridge equity gaps: Towards an inclusive curriculum*.

<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6b49e118-en/index.html?itemId=/content/publication/6b49e118-en>

Schleicher, A. (2018). Educating learners for their future, not our past. *ECNU Review of Education*, (1), 58-75.

<https://doi.org/10.30926/ecnuoe2018010104>

תוצרי המחקר והידע

אופק, א. (2021). מעטפת רכה לגיל הינקות – דוח מחקר. מכון אופק לניהול ומחקר בע"מ.

[מעטפת רכה לגיל הינקות - דוח אחרון \(thejoint.org.il\)](https://thejoint.org.il)

איזיק, ע. ואלנבוגן-פרנקוביץ, ש. (2018). עצים לא צומחים בחוברת: חילופי ידע ועקרונות פעולה מהתוכנית "מרחבי למידה

ירוקים". פמ-79-18. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. <https://brookdale.jdc.org.il/publication/trees-dont-grow-workbooks->

[/extracting-knowledge-action-principles-educational-school-gardens-program](https://brookdale.jdc.org.il/publication/trees-dont-grow-workbooks-/extracting-knowledge-action-principles-educational-school-gardens-program)

בארט, ע. (2021). החינוך הבלתי-פורמלי לנוער חרדי. ג'וינט ישראל-אשלים.

בן דוד, נ. וגוטמן, י. (2020). איכות חינוך-טיפול במסגרות לילדים מתחת גיל 3 מתוך מחקר טאליס הבינ"ל של ה OECD עבור

מסגרות לגיל הרך, 2018: מבחר ממצאים והמלצות למעונות היום ולמשפחתונים בישראל [מצגת]. משרד העבודה הרווחה

והשירותים החברתיים וג'וינט ישראל-אשלים.

https://www.gov.il/BlobFolder/reports/talis-oecd/he/daycare_daycare_talis-oecd.pdf

בן רבי, ד. ומור, פ. (2023). מיזם לפיתוח פרקטיקות יישוביות מערכתיות לקידום מוביליות של תלמידים בסיכון: תובנות מעבודתם של מנחים העוסקים בהדרכה יישובית של אגף א' לחינוך ילדים ונוער בסיכון. ג'וינט ישראל-אשלים.

בן רבי, ד. ופיגורה-רוזנצוויג, א. (2017). מקו"ם בלב ויובל: תוכנית להרחבת יכולת ההכלה של בתי ספר יסודיים וחיטבות ביניים. ממצאי מחקר וכיווני פעולה לקראת הפצה [מצגת]. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

בן רבי, ד., פיגורה-רוזנצוויג, א. וברוך-קוברסקי, ר. (2018). מנט"ה – תוכנית תמיכה לתלמידי מסלול טכנאים והנדסאים: מחקר הערכה. דמ-18-784. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. <https://brookdale.jdc.org.il/publication/menta-support-program-for-technical-and-practical-engineering-students-evaluation-study/>

ברוך-קוברסקי, ר., גלעד, ע., זוהר, ל., קונסטנטינוב, ו., בן סימון, ב., אייזיק, ע. ומורן-גלעד, ל. (2022). נשירה בקרב תלמידים בחינוך הבודאי בנגב. דמ-22-902. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. <https://brookdale.jdc.org.il/publication/school-dropout-in-the-bedouin-population-in-the-negev/>

ברוך-קוברסקי, ר., קונסטנטינוב, ו. ובן רבי, ד. (2018). קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל – ניתוח מידע מעשר שנות עבודה עם תלמידים נושרים ונושרים סמויים (קובץ הקב"ס-נט 2015-2005). דמ-18-766. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. <https://brookdale.jdc.org.il/publication/attendance-officers-israel-analyss-data/>

ברוך-קוברסקי, ר. קונסטנטינוב, ו. ובן רבי, ד. (2020). מאפייני עבודתם של קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל – סקר ארצי 2018. דמ-20-815. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. https://brookdale-web.s3.amazonaws.com/uploads/2020/04/Heb_Report_815-20_NEW.pdf

ברק-מדינה, ע. ואוסרווסר, ע. (2022). הכיתה כמרקם חברתי – מודל לטיפוח מיומנויות חברתיות-רגשיות ושייכות: מסמך להצגת המודל ותיאור ההתנסות. ג'וינט ישראל-אשלים, עיריית ירושלים, משרד החינוך.

גן, ד., לב, נ. וגל, א. (2021). תרומתם של מרחבי למידה ירוקים בבתי ספר להוראה ולמידה בהיבטים חברתיים וקוגניטיביים. סמינר הקיבוצים.

גרונר, ה. (2021). תוכנית "שותפים" – הזנקה לעסקים חברתיים: ממצאי הערכה. משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים, ג'וינט ישראל-אשלים.

גרונר, ה. (2021). תכנית "עסקי כפרי" – ממצאי הערכה. האגודה לקידום החינוך ירושלים, ג'וינט ישראל-אשלים, משרד החינוך. ואזן-סיקרון, ל., רותם, ר. ובן רבי, ד. (2016). גיל הינקות בישראל: צורכי הילדים וההורים, שירותים ומדיניות. דמ-16-695. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. https://brookdale-web.s3.amazonaws.com/uploads/2018/01/695-16_heb_report_updated.pdf

יבלברג, י. וקוממי, י. (2014). הערכת תכנית "אבות ובנים על המגרש". דו"ח ביניים. מכון דו-עת. <https://www.thejoint.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Fathersonseval.pdf>

כרמל, מ., בן דוד, נ. וגוטמן, י. (2019). מחקר טאליס הבין-לאומי 2018 להוראה וללמידה במסגרות הגיל הרך – כרך 1 דו"ח מחקר. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

<https://www.gov.il/BlobFolder/reports/talis-research-2018/he/talis-report.pdf>

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) (2020). הסקר החברתי 2018, נושא שנתי: מוביליות חברתית. פרסום מס' 1788. מור, פ. (2021). מכשג אחר על הקצה: הפרקטיקה של קצין הביקור הסדיר למניעת נשירה במערכת החינוך בישראל. ג'וינט ישראל-אשלים ומשרד החינוך, המינהל הפדגוגי, אגף א' לחינוך ילדים ונוער בסיכון.

<https://meyda.education.gov.il/files/PortalBaaluyot/POB/kabas/mifgash-book.pdf>

מושל, ס. ופלדי, י. (2019). הערכת תכנית מסגרות תחילה דיווח מסכם [מצגת ותקציר המלצות]. תובנות – הערכה, תכנון ויעוץ לשיפור ארגונים בע"מ. [file:///C:/Users/haimp/Downloads/%D7%AA%D7%A7%D7%A6%D7%99%D7%A8-%D7%9E%D7%A1%D7%92%D7%A8%D7%95%D7%AA-261019-006%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/haimp/Downloads/%D7%AA%D7%A7%D7%A6%D7%99%D7%A8-%D7%9E%D7%A1%D7%92%D7%A8%D7%95%D7%AA-261019-006%20(2).pdf)

המכון הדמוקרטי וג'וינט ישראל-אשלים. (2021). מגמת מנהיגות ויזמות בסביבה עסקית – התחל"ה משוב בוגרי התוכנית – תשפ"א. [מצגת].

מכון ERI (2020). קידום מיומנויות באמצעות חינוך בלתי פורמלי [מצגת].

מכון ERI (2023). הוגנות בחינוך בעולם משתנה מחקר הערכה (מצגת דוח ביניים).

משב מחקר יישומי. (2019). מחקר מעצב מלווה. דוח: תכנית אתגרים בחינוך הבלתי פורמלי בחברה הערבית.

משען שפיגל, ט. וסופר-פורמן, ח. (2018). התוכנית לקידום ההתפתחות לגיל הרך באוכלוסייה החרדית – דוח הערכה מסכם. מט"ח – המרכז לטכנולוגיה חינוכית.

נגר, ר. ורובן, ס. (2021). מעבר לארגון מוכוון נתונים מבוססי נתונים בשדה החינוך: סקירת מקרי בוחן במבט השוואתי. מכון הנרייטה סאלד. [/https://www.thejoint.org.il/digital-library/data-in-the-field-of-education-report-a](https://www.thejoint.org.il/digital-library/data-in-the-field-of-education-report-a)

ניג'ם-אכתילאת, פ. וגדג', נ. (2023). תהליך למידה – בסיס לפיתוח תוכנית לחיזוק ההכלה בגני ילדים בחינוך הרגיל: דוח מסכם. דמ-927-23. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

<https://brookdale.jdc.org.il/publication/learning-process-basis-for-developing-a-program-for-promoting-inclusion-in-regular-preschools>

ניג'ם-אכתילאת, פ. ושורק, י. (2022). התוכנית לשיפור איכות החינוך בגני הילדים באוכלוסייה הערבית מחקר הערכה מעצבת ומסכמת. דמ-879-22. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

[/https://brookdale.jdc.org.il/publication/the-program-for-improving-the-quality-of-education-in-arab-kindergartens](https://brookdale.jdc.org.il/publication/the-program-for-improving-the-quality-of-education-in-arab-kindergartens)

ניסן, ח. (2022). סקירת ספרות מרחבי למידה STEM . מכון דוידסון לחינוך מדעי.
<https://meyda.education.gov.il/files/Pituach/stem.learningenvironments.davidson.pdf>

סלואן, מ., מור, פ. ומנחם, מ. (2020). דוח מחקר א': כוחה של מערכת החינוך לרפא ולפתח חוסן בקרב תלמידים החווים מצבי לחץ ומצוקה מתמשכים ודוח מחקר ב': מדריכים מובילי שינוי בשילוב התמודדות רגשית של ילדים עם טראומה: עמידות וחוסן של ההורים והמורים כמפתח לפיתוח החוסן האישי של הילד. ג'וינט-אשלים, בית-הספר למדעי הפסיכולוגיה אוניברסיטת תל אביב והשירות הפסיכולוגי ייעוצי במשרד החינוך והתרבות.
[/https://www.thejoint.org.il/digital-library/4218](https://www.thejoint.org.il/digital-library/4218)

פגורק-אשל, ש., אבן זהב, ר. וגרינאפול, ש. (2020). סקר הערכת תכנית "אבות ובנים על המגרש" סיכום ממצאים ומתודולוגיה. המרכז האקדמי רופין.

פלדי, י. ודנגור, א. (2019). תכנית "הורים במרכז" – ממצאי מחקר הערכה דוח מסכם. תובנות – הערכה, תכנון ויעוץ לשיפור ארגונים בע"מ.

ראזר, מ. ופרידמן, ו. (2020). סמכות ורוכות: מערכות יחסים משקמות כאבני דרך ביצירת חינוך מכליל. מכון מופ"ת.
[/https://store.macam.ac.il/store/books/3237](https://store.macam.ac.il/store/books/3237)

ראמ"ה, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (2019). הערכת תכנית "ישובים במיקוד" ממצאי ביניים [מצגת]. מסמך פנימי. רותם, ר. ובן רבי, ד. (2014). קידום כישורי שפה של ילדים בגיל הרך בקהילה החרדית. דמ-683-14. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.
[/https://brookdale.jdc.org.il/publication/promotion-early-childhood-language-skills-ultra-orthodox-community](https://brookdale.jdc.org.il/publication/promotion-early-childhood-language-skills-ultra-orthodox-community)

רותם, ר. ובן-רבי, ד. (2016). פיתוח מקצועי בתכנית 'אליף': שינויים בהתמודדותן של יועצות ומורות עם תלמידות בסיכון בבתי ספר חרדיים. דמ-739-16. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.
[/https://brookdale.jdc.org.il/publication/impact-service-training-educators-working-ultra-orthodox-schoolgirls-risk](https://brookdale.jdc.org.il/publication/impact-service-training-educators-working-ultra-orthodox-schoolgirls-risk)

שורק, י., ניג'ם-אכתיאלת, פ., בן דורי גלבע, ר., לוי, ו. ורובל-ליפשיץ, ת. (2019). מערך שירותים מיטבי לילדים בגיל הרך ולהוריהם ברשות המקומית: מסמך לדיון. קרן רש"י, ג'וינט-אשלים, משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים, 360⁰ ומכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.
https://brookdale-web.s3.amazonaws.com/uploads/2019/12/Report_heb_812-19.pdf

שניר, ע. וזיגל, א. (2021). הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל – בחינת התועלות החברתיות והכלכליות בהשקעה בילדים בגילאי לידה עד 6. ג'וינט ישראל-אשלים ו-Social Finance Israel.
[/https://www.thejoint.org.il/digital-library/economic-viability-yongage](https://www.thejoint.org.il/digital-library/economic-viability-yongage)

שפר, א. (2020). סקירת ספרות בנושא: חיזוק הכלה חברתית-רגשית ותפקודית של ילדים על רצף ההתפתחות במערכת החינוך הקדם יסודי.

Bar-Shalom, Y. (2014). Seeing the child: An assessment of a psychosocial teacher training approach. *The International Journal of Pedagogy and Curriculum*, 20(1), 9-22. https://www.researchgate.net/profile/Yehuda-Bar-Shalom/publication/307771976_Seeing_the_Child/links/5d093bfa299bf1f539cef4ee/Seeing-the-Child.pdf

Razer, M., & Friedman, V.J. (2013). Non-abandonment as a foundation for inclusive school practice. *Prospects* 43, 361–375. DOI 10.1007/s11125-013-9278-6

Razer, M., Friedman, V. J. & Warshofsky, B. (2013). Schools as agents of social exclusion and inclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 17(11), 1152-1170. DOI: 10.1080/13603116.2012.742145

נספח א: תוצרי המחקר והידע לפי תחום העבודה באשלים, סוג התוצר ורכיביו

רכיבי התוצר	תחום, שם התוצר וסוג התוצר
	<p>תחום הגיל הרך</p> <p><i>תוצרי מחקרי הערכה</i></p> <p>קידום כישורי שפה של ילדים בגיל הרך בקהילה החרדית (בן רבי ורותם, 2014)</p> <p>התוכנית לקידום ההתפתחות לגיל הרך באוכלוסייה החרדית (משען-שפיגל ואח', 2018)</p> <p>תוכנית 'מסגרות תחילה' (מושל ופלדי, 2019)</p> <p>תוכנית 'הורים במרכז' (פלדי ודנגור, 2019)</p> <p>תוכנית 'מעטפת רכה' (אופק, 2021)</p> <p>התוכנית לשיפור איכות החינוך בגני הילדים באוכלוסייה הערבית (ניג'ם-אכתילאת ושורק, 2022)</p> <p><i>תוצרי ידע מחקרי ומידע</i></p> <p>גיל הינקות בישראל: צורכי הילדים וההורים, שירותים ומדיניות (בן רבי ואחרים, 2016)</p> <p>איכות חינוך-טיפול במסגרות לילדים מתחת גיל 3: מחקר טאליס בינלאומי 2018 להוראה וללמידה במסגרות הגיל הרך (כרמל ואח', 2019; בן דוד וגוטמן, 2020)</p> <p>חיזוק הכלה חברתית-רגשית ותפקודית של ילדים על רצף ההתפתחות במערכת החינוך, הקדם יסודי (שפר, 2020)</p> <p>מערך שירותים מיטבי לילדים בגיל הרך ולהוריהם ברשות המקומית (שורק ואח', 2019)</p> <p>הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל (שניר וזיגל, 2021)</p> <p>תהליך למידה – בסיס לפיתוח תוכנית לחיזוק ההכלה בגני ילדים בחינוך הרגיל (ניג'ם-אכתילאת וגדג', 2023)</p>
תמונת מצב על בסיס ניתוח נתונים וראיונות עם מומחים	
תמונת מצב – סקר מסגרות חינוך לגיל הרך	
סקירת ספרות	
סקירת ספרות, סקר רשויות מקומיות, ראיונות וקבוצות מיקוד – אנשי מקצוע	
ניתוח כדאיות כלכלית	
סקירת ספרות, שאלונים וקבוצות מיקוד לגננות והורים	

רכיבי התוצר	תחום, שם התוצר וסוג התוצר
	תחום שנות בית הספר
	<i>תוצרי מחקרי הערכה</i>
	'מקו"ם בלב' ו'יובל': תוכניות להרחבת יכולת ההכלה של בתי ספר יסודיים וחיטובות ביניים (בן רבי ופיגורה-רוזנצוויג, 2017)
	מנט"ה – תוכנית תמיכה לתלמידי מסלול טכנאים והנדסאים (בן רבי ואח', 2018)
	תוכנית אבות ובנים בספורט (יבלברג ואח', 2014)
	תוכנית "אבות ובנים על המגרש" (פגורק-אשל ואח', 2020)
	תרומתם של מרחבי למידה ירוקים בבתי ספר להוראה וללמידה בהיבטים חברתיים וקוגניטיביים (גן ואח', 2021)
	הוגנות בחינוך בעולם משתנה: מחקר הערכה – דוח ביניים (מכון ERI, 2023)
	מגמת מנהיגות ויזמות בסביבה עסקית – התחל"ה (ג'וינט-אשלים, 2021)
	<i>תוצרי ידע מחקרי ומידע</i>
הצגת מודל וסקירת התנסות ביישומי	הכיתה כמרקם חברתי – מודל לטיפוח מיומנויות חברתיות-רגשיות ושייכות (ברק-מדינה ואוסרווסר, 2022)
סיכום תהליך למידה – פרה פיילוט	עצים לא צומחים בחוברת: חילוץ ידע ועקרונות פעולה מן התוכנית 'מרחבי למידה ירוקים' (אייזיק ואלנבוגן-פרנקוביץ', 2018)
המשגה ומיפוי פרקטיקות	הוגנות בחינוך – מוכנות לעולם משתנה (מכון ERI, 2019)
סקירת יישומים שונים	סקירת מרחבי למידה STEM (ניסן, 2022)
	תחום שנות הנעורים
	<i>תוצרי מחקרי הערכה</i>
	תוכנית 'אתגרים בחינוך הבלתי פורמלי בחברה הערבית' (משב, 2019)
	תוכנית 'יישובים במיקוד' (ראמ"ה, 2019)
	תוכנית 'שותפים – הזנק לעסקים חברתיים' (גרונר, 2021א)
	תוכנית 'עסקי כפרי' (גרונר, 2021 ב')
	<i>תוצרי ידע מחקרי ומידע</i>
סקירת מחקרים, מסמכי מדיניות ומטה-אנליזות	קידום מיומנויות באמצעות חינוך בלתי פורמלי (מכון ERI, 2020ב)
סקירת היתכנות ופרקטיקות קיימות	החינוך הבלתי-פורמלי לנוער חרדי (בארט, 2021)

רכיבי התוצר	תחום, שם התוצר וסוג התוצר
סקירת מקרי בוחן במבט השוואתי בינלאומי, סקירת ספרות ומיפוי אסטרטגי	מעבר לארגון מכוון נתונים בשדה החינוך (נגר ורובן, 2021)
	תחום אתגרי מערכת החינוך
	<i>תוצרי מחקרי הערכה</i>
	Seeing the Child: An Assessment of a Psycho-social Teacher Training
	(Bar-Shalom, 2014) Approach
	פיתוח מקצועי בתוכנית "אֵלֶיךָ": שינויים בהתמודדותן של יועצות ומורות עם תלמידות
	בסיכון בבתי ספר חרדיים (רותם ובן רבי, 2016)
	<i>תוצרי ידע מחקרי ומידע</i>
	מיזם לפיתוח פרקטיקות יישוביות מערכתיות לקידום מוביליות של תלמידים
המשגת מודל עבודה	בסיכון: תובנות מעבודתם של מנחים העוסקים בהדרכה יישובית של אגף א' לחינוך
	ילדים ונוער בסיכון (בן רבי ומור, 2023)
המשגת מעגלי ההדרה וההכללה	(Schools as agents of social exclusion and inclusion (Razer et al. 2013
בבתי ספר	Non-abandonment as a foundation for inclusive school practice (Razer &
	(Friedman, 2013
תמונת מצב: צרכים ודרכי עבודה	קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל – ניתוח מידע מעשר שנות עבודה עם תלמידים
	נושרים ונושרים סמויים (ברוך-קוברסקי ואח', 2018)
תמונת מצב: מיפוי דרכי פעולה ומדיניות	מאפייני עבודתם של קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל (ברוך-קוברסקי ואח',
	(2020
סיכום המשגות ותובנות מעבודה	סמכות ורכות: מערכות יחסים משקמות כאבני דרך ביצירת חינוך מכליל (ראזר-ופרידמן,
רבת שנים שתחילתה בעבודה	(2020
בתוכניות החינוכיות הוותיקות	
של אגף חינוך ונוער בג'וינט-	
אשלים	
תמונת מצב: צרכים וגורמי חוסן	כוחה של מערכת החינוך לרפא ולפתח חוסן בקרב תלמידים החווים מצבי לחץ ומצוקה
הערכת יישום מודל עבודה	מתמשכים; מדריכים מובילי שינוי בשילוב התמודדות רגשית של ילדים עם טראומה: עמידות
והשפעותיו	(סלואן ואח', 2020)
המשגת מודל עבודה ומודל פיתוח	מפגש אחר על הקצה: הפרקטיקה של קצין הביקור הסדיר למניעת נשירה במערכת
מקצועי לקציני הביקור הסדיר	(מור, 2021)
תמונת מצב – צרכים, אתגרים	נשירה בקרב תלמידים בחינוך הבדואי בנגב (ברוך-קוברסקי ואח', 2022)
וחסמים	

נספח ב: תוצרי המחקר והידע לפי מאפייני הילדים/ התלמידים, הקבוצה באוכלוסייה והנושא/שיטות ההתערבות

שם	שנת פרסום	מאפייני הילדים/ התלמידים	קבוצה באוכלוסייה	נושא/שיטות התערבות
תחום הגיל הרך				
קידום כישורי שפה של ילדים בגיל הרך בקהילה החרדית	2014	ילדים בכיתות גן	חרדים	הכשרת מלמדים, פיתוח ספרים ומשחקים מותאמים, הרצאות וסדנאות להורים
גיל הינקות בישראל: צרכי הילדים וההורים, שירותים ומדיניות (תמונת מצב)	2016	גיל הינקות		מדיניות כוללת לגיל הינקות, כולל בתחום החינוך
התוכנית לקידום ההתפתחות לגיל הרך באוכלוסייה החרדית	2018	ילדים בגיל הרך	חרדים	הכשרת מדריכים, הדרכה וליווי לאנשי החינוך, עבודה עם הורים, פיתוח מערך שירותים יישובי וארצי בתפיסה מערכתית
תוכנית 'מסגרות תחילה'	2019	פעוטות במעונות יום		פיתוח מודל הדרכה, פיקוח, ניהול לצוותי המעונות
מערך שירותים מיטבי לילדים בגיל הרך ולהוריהם ברשות המקומית	2019	ילדים בגיל הרך, דגש על פעוטות שיש סיכון לפגיעה בהתפתחותם ובשלומותם		פיתוח רצף שירותים יישובי מתואם ואיכותי לגיל הרך, הכולל מנגנוני ניהול ואסטרטגיית פעולה, במעורבות ההורים ובשותפות עימם
תוכנית 'הורים במרכז'	2019	ילדים בגיל הרך	ערבים, חרדים, פריפריה חברתית וגאוגרפית	פלטפורמה יישובית לעבודה, מעורבות ושותפות עם הורים: הכשרת פסיכולוגים מובילים ואנשי מקצוע ביישובים, הקמת צוות בין מקצועי להובלת התוכנית, תוכניות להורים
איכות חינוך-טיפול במסגרות לילדים מתחת לגיל 3: מחקר טאליס בין-לאומי 2018 להוראה וללמידה במסגרות הגיל הרך (סקר)	2019, 2020	ילדים עד גיל 3		היבטים תהליכים ומבניים המשפיעים על איכות מסגרות לגיל הרך

שם	שנת פרסום	מאפייני הילדים/ התלמידים	קבוצה באוכלוסייה	נושא/שיטות התערבות
חיזוק הכלה חברתית- רגשית ותפקודית של ילדים על רצף ההתפתחות במערכת החינוך הקדם יסודי (סקירת ספרות)	2020	ילדים עם מוגבלויות במסגרות רגילות לגיל הרך		מדדים וכלים להערכת איכות חינוך מכיל, עמדות הורים ומורים
הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל	2021	ילדים בגיל הרך	דגש על אוכלוסיות שלהן סיכויי מובילות נמוכים	שיפור איכות החינוך באמצעות יישום סטנדרטים לפיקוח
התוכנית לשיפור איכות החינוך בגני הילדים באוכלוסייה הערבית	2022	ילדים בגיל הגן	ערבים	הכשרת נשות מקצוע בקיום אינטראקציה יעילה עם הילדים והוריהם, פיתוח ערכות עבודה, שיפוץ הגנים פיתוח מקצועי של מדריכות, גננות מובילות ומפקחות
תוכנית 'מעטפת רכה'	2022	פעוטות בסיכון במסגרות רגילות לגיל הינקות		הכשרת מדריכות ביתיות; שיפור הניהול של היבטי הטיפול השונים; הכוונה ופיתוח מיומנויות הדיאדה בין ההורים ובין ילדם בבית, במהלך השהות במעון/ משפחתון
מהלך למידה כבסיס לפיתוח תוכנית לחיזוק ההכלה בגני הילדים (סקירת ספרות, סקר הורים ונשות מקצוע)	2023	ילדים עם מוגבלויות במסגרות רגילות לגיל הרך		פיתוח מקצועי לצוותים, קשר עם הורים, סביבת הגן
תחום שנות בית הספר				
'מקום בלב' ו'יובל': תוכנית להרחבת יכולת ההכלה של בתי ספר יסודיים וחיטבות ביניים	2017	תלמידי יסודי וחס"ב, מאותגרי למידה ומצטיינים, הזקוקים לתמיכה		שילוב התלמידים במענים בתחום הלימודי, רגשי-חברתי, משפחתי, חיזוק קשר עם הורים, עו"ס בית ספרי, תמיכה והנחייה לצוות ועבודה בצוות בין מקצועי

שם	שנת פרסום	מאפייני הילדים/ התלמידים	קבוצה באוכלוסייה	נושא/שיטות התערבות
'מנט"ה' – תוכנית תמיכה לתלמידים ומועמדים למסלול טכנאים והנדסאים	2018	תלמידים בבתי ספר מקצועיים, בעלי פוטנציאל להמשך לימודים במכללה טכנולוגית		הענקת תמיכה לימודית, רגשית וחברתית לתלמידים לאורך שנות לימודיהם בתיכון ובמכללה
הוגנות בחינוך – מוכנות לעולם משתנה	2019	תלמידים	כללי, בדגש על אוכלוסיות הזקוקות לתמיכה ייחודית/ מוגברת	פרקטיקות שונות לפיתוח מיומנויות המאה ה-21
1. תוכנית 'אבות ובנים בספורט' 2. תוכנית 'אבות ובנים על המגרש'	1. 2014 2. 2020	בנים בכיתות ב-ו, בבתי ספר רגילים ובכנימיות	עולים, ערבים	פעילות ספורטיבית משותפת והנחיית אבות
מגמת מנהיגות ויזמות בסביבה עסקית – תוכנית 'התחל"ה'	2021	תלמידי תיכון		העמקת ההיכרות של התלמיד עם עולם התכונות האישיות, החזקות והתשווקות שלו, באמצעות יזמות ופרויקטים
עצים לא צומחים בחוברת: חילוץ ידע ועקרונות פעולה מהתוכנית 'מרחבי למידה ירוקים'	2018	תלמידים		הקמת מרחבים ירוקים בבתי ספר והכשרת הצוותים חינוכיים לנצלם להוראה במגוון מקצועות הלימוד
תרומתם של מרחבי למידה ירוקים בבתי ספר להוראה וללמידה בהיבטים חברתיים וקוגניטיביים	2021	תלמידים בבתי ספר יסודיים	פריפריה (במחקר – מן האוכלוסייה הערבית)	הקמת מרחבים ירוקים בבתי ספר והכשרת הצוותים חינוכיים לנצלם להוראה במגוון מקצועות הלימוד
הכיתה כמרקם חברתי מודל לטיפוח מיומנויות חברתיות-רגשיות ושייכות	2022	תלמידים בבתי ספר יסודיים	פריפריה חברתית-גאוגרפית	מודל לליווי צוות והטמעה של תוכנית ללמידה רגשית-חברתית בבתי ספר
סקירת מרחבי למידה STEM	2022	תלמידים בחינוך הפורמלי והבלתי פורמלי		שימוש במרחבי למידה פיזיים לקידום למידה במקצועות STEM
הוגנות בחינוך בעולם משתנה: מחקר הערכה	2023	תלמידים בבתי ספר יסודיים	ערבים, חרדים, פריפריה חברתית	הכשרת צוות להטמעת עקרונות ההוגנות

שם	שנת פרסום	מאפייני הילדים/ התלמידים	קבוצה באוכלוסייה	נושא/שיטות התערבות
תחום שנות הנעורים				
תוכנית 'אתגרים בחינוך הבלתי פורמלי בחברה הערבית'	2019	ילדים	ערבים	חינוך בלתי פורמלי
תוכנית 'יישובים במיקוד'	2019	תלמידים	ערבים	קידום חינוך איכותי בגישת קולקטיב אימפקט: היערכות יישובית על בסיס אג'נדה משותפת, מערכת מדידה והערכה מוסכמת, פעולות מתואמות ומסונכרנות, תקשורת, תכלול המהלך
קידום מיומנויות באמצעות חינוך בלתי פורמלי לקידום מיומנויות ספרות ופרכטיקות (סקירת ספרות)	2020	ילדים ובני נוער בעלי הישגים נמוכים, מחוננים	כללי, מאוכלוסיות מוחלשות	חינוך בלתי פורמלי לקידום מיומנויות חיים ולמידה אפקטיבית
תוכנית 'שותפים' – הזנק לעסקים חברתיים	2021	חניכי בתי ספר מקצועיים		בית הספר כמרכז יזמות; הקניית סל כלים והתנסויות בתחום היזמות
תוכנית 'עסקי כפרי'	2021	חניכי כפרי נוער		פיתוח מיומנויות לחיים בוגרים באמצעות שימוש בתשתית החקלאית של כפרי הנוער ושילוב תכנים עסקיים ופדגוגיים
החינוך הבלתי-פורמלי לנוער חרדי (סקירת ספרות ותמונת מצב)	2021	נוער	חרדים	חינוך בלתי פורמלי כאמצעי לחיזוק אוכלוסיות מוחלשות ויצירת תהליכי הנעה והתפתחות בחייהם
מעבר לארגון מכוון נתונים בשדה החינוך	2021	תלמידים		שימוש במערכות נתונים לשיפור תפקודן של מערכות חינוך
תחום אתגרי מערכת החינוך				
Schools as agents of social exclusion and inclusion Non-abandonment as a foundation for inclusive school practice	2013	תלמידים בסיכון/ תת-משיגים בבתי ספר תיכוניים מקיפים וייחודיים		תוכנית סביבת החינוך החדשה: ליווי ופיתוח מקצועי קבוצתי מתמשך לצוותי בתי ספר

שם	שנת פרסום	מאפייני הילדים/ התלמידים	קבוצה באוכלוסייה	נושא/שיטות התערבות
Seeing the Child: An Assessment of a Psycho-social Teacher Training Approach	2014	תלמידים עם קשיי למידה והסתגלות		הכשרת מורים לעתיד בפרקטיקה החינוכית הפסיכו-חברתית
פיתוח מקצועי בתוכנית 'אליף': שינויים בהתמודדותן של יועצות ומורות עם תלמידות בסיכון בבתי ספר חרדיים	2016	תלמידות בסיכון	חרדים	פיתוח מקצועי למורות ויועצות בפרקטיקה החינוכית הפסיכו-חברתית
קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל – ניתוח מידע מעשר שנות עבודה עם תלמידים נושרים ונושרים סמויים	2018	תלמידים בנשירה ובנשירה סמויה		עבודת קציני ביקור סדיר עם תלמידים, בתי ספר והורים להפחתת נשירה ונשירה סמויה
מאפייני עבודתם של קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל	2020	תלמידים בנשירה ובנשירה סמויה		עבודת קציני ביקור סדיר עם תלמידים, בתי ספר והורים להפחתת נשירה ונשירה סמויה
סמכות ורכות: מערכות יחסים משקמות כאבני דרך ביצירת חינוך מכליל	2020	תלמידים בהדרה		הפרקטיקה החינוכית הפסיכו-חברתית ככלי לחיזוק הקשר בין מורים לתלמידים ומניעת הדרה
1. כוחה של מערכת החינוך לרפא ולפתח חוסן בקרב תלמידים החווים מצבי לחץ ומצוקה מתמשכים 2. מדריכים מובילי שינוי בשילוב התמודדות רגשית של ילדים עם טראומה: עמידות וחוסן של ההורים והמורים כמפתח לפיתוח החוסן האישי של הילד	2020	ילדים (גן-תיכון) במצבי לחץ ומצוקה	דרום הארץ	מערך טיפולי פרטני בראייה מערכתית, בראשות שפ"י, הכולל איתור ואבחון של מצבי מצוקה, התערבויות פרטניות וקבוצתיות לילדים, הדרכה לצוותי חינוך ולהורים

שם	שנת פרסום	מאפייני הילדים/ התלמידים	קבוצה באוכלוסייה	נושא/שיטות התערבות
מפגש אחר על הקצה: הפרקטיקה של קצין הביקור הסדיר למניעת נשירה במערכת החינוך בישראל	2021	תלמידים בנשירה ובנשירה סמויה		עבודת קציני ביקור סדיר עם תלמידים, בתי ספר והורים להפחתת נשירה ונשירה סמויה
נשירה בקרב תלמידים בחינוך הבדואי בנגב	2022	תלמידים על סף נשירה	בדואים	צרכים, חסמים ואתגרים בהתמודדות עם נשירת תלמידים בדואים בנגב
מיזם לפיתוח פרקטיקות יישוביות מערכתיות לקידום מובילות של תלמידים בסיכון: תובנות מעבודתם של מנחים העוסקים בהדרכה יישובית של אגף א' לחינוך ילדים ונוער בסיכון	2023	כלל התלמידים, בדגש על תלמידים בהדרה/על סף נשירה	דגש על יישובים של ערבים וחרדים	פיתוח מקצועי למנחים יישוביים ליצירת מערכת חינוכית מכילה ומתואמת

נספח ג: תוצרי המחקר והידע לפי סוג התוצאות הנמדדות וסוג ההמלצות

שם	שנת פרסום	סוג התוצאות	סוג ההמלצות
תחום הגיל הרך			
קידום כישורי שפה של ילדים בגיל הרך בקהילה החרדית	2014	יישום; שביעות רצון ותרומה נתפסת; תצפיות על דרכי עבודת המלמדים בתחום קידום כישורי השפה, בהשוואה למלמדים שלא עברו הכשרה	יישום המודל, כיוונים להרחבת הפעילות בקרב חרדים
גיל הינקות בישראל: צרכי הילדים וההורים, שירותים ומדיניות (תמונת מצב)	2016	מדיניות	מדיניות
התוכנית לקידום ההתפתחות לגיל הרך באוכלוסייה החרדית	2018	שינוי במיומנויות הצוותים החינוכיים ובמדדי איכות הטיפול; שינויים בקרב התלמידים (הערכת צוותי החינוך); שביעות רצון ותפיסת תרומות ברמת המסגרת וברמה היישובית	יישום המודל
תוכנית 'מסגרות תחילה'	2019	תפוקות הפיקוח וההדרכה, שביעות רצון ותפיסת תרומות	יישום המודל 'scaling up'
איכות חינוך-טיפול במסגרות לילדים מתחת גיל 3: מחקר טאליס בינלאומי 2018 להוראה ולמידה במסגרות הגיל הרך (סקר)	2020	מדיניות	מדיניות
חיזוק הכלה חברתית-רגשית ותפקודית של ילדים על רצף ההתפתחות במערכת החינוך הקדם יסודי (סקירת ספרות)	2020	מסקנות כלליות	מסקנות כלליות
הכדאיות הכלכלית של השקעה בגיל הרך בישראל	2021	אומדן השפעה כלכלית פוטנציאלית על הפרטים ועל החברה כולה	מדיניות

שם	שנת פרסום	סוג התוצאות	סוג ההמלצות
התוכנית לשיפור איכות החינוך בגני הילדים באוכלוסייה הערבית	2022	שביעות רצון ותפיסת תרומות, תצפיות ושאלונים על איכות האינטראקציות בגנים, תפקוד הילדים, תשומות, תפוקות עבודת המפקחות והמדריכות, קשרים עם הורים, יישום. אימפקט על דרכי עבודה ברשויות המקומיות ובמערך הגיל הרך. מערך מחקר מבוקר	יישום המודל, מדיניות
תוכנית 'מעטפת רכה'	2022	שינויים ברמת הסיכון לילד, קשר הורה-ילד, מודעות ומיומנויות ההורים (הערכת אנשי צוות), יכולת אנשי המקצוע באבחון ובטיפול אינטגרטיבי	יישום, מערך השירותים, מדיניות ארצית
מערך שירותים מיטבי לילדים בגיל הרך ולהוריהם ברשות המקומית	2019		מדיניות
תוכנית 'הורים במרכז'	2019	יישום המודל, שינויים ברמה היישובית, שביעות רצון ותרומות נתפסות	יישום, כיוונים לפעילות ברמה הארצית
מהלך למידה כבסיס לפיתוח תוכנית לחיזוק ההכלה בגני הילדים (סקירת ספרות, סקר הורים ונשות מקצוע)	2023		מדיניות
תחום שנות בית הספר			
'מקום בלב' ו'יובל': תוכנית להרחבת יכולת ההכלה של בתי ספר יסודיים וחיטבות ביניים	2017	שביעות רצון ותפיסת תרומה; שינויים במצב התלמידים לפי הערכת מחנכים; שינויים במערך העבודה הבית-ספרי	יישום המודל
'מנטה' – תוכנית תמיכה לתלמידים ומועמדים למסלול טכנאים והנדסאים	2018	נתונים על המשך לימודים, שביעות רצון ותרומות נתפסות	יישום המודל
הוגנות בחינוך – מוכנות לעולם משתנה	2019		תובנות כלליות
תוכנית 'אבות ובנים בספורט'	2014 .1	שביעות רצון ותפיסת תרומות	יישום המודל
תוכנית 'אבות ובנים על המגרש'	2020 .2		

שם	שנת פרסום	סוג התוצאות	סוג המלצות
מגמת מנהיגות ויזמות בסביבה עסקית – תוכנית 'התחל"ה'	2021	שביעות רצון ותפיסת תרומות, דיווח עצמי על מצב בתום התוכנית	יישום המודל (כולל המלצות למערכת מידע ומערך בוגרים ברמה ארצית)
עצים לא צומחים בחוברת: חילוץ ידע ועקרונות פעולה מהתוכנית 'מרחבי למידה ירוקים'	2018	תרומות נתפסות על ידי הצוות	עקרונות ליישום המודל
תרומתם של מרחבי למידה ירוקים בבתי ספר להוראה וללמידה בהיבטים חברתיים וקוגניטיביים	2021	שביעות רצון ותרומות נתפסות ברמת התלמידים והאקלים הבית ספרי	יישום המודל, המלצות למשרד החינוך על ניהול התוכנית ברמה הארצית
הכיתה כמרקם חברתי מודל לטיפוח מיומנויות חברתיות-רגשיות ושייכות	2022	אפיון המרקם החברתי ותחושת השייכות בכיתה (הערכות מחנכים ותלמידים)	יישום המודל
סקירת מרחבי למידה STEM	2022		הצגת לקחים ליישום
'הוגנות בחינוך בעולם משתנה': מחקר הערכה (דוח ביניים)	2023	תפיסות תלמידים ומורים בתחילת התוכנית (בהמשך מתוכננת מדידה נוספת, עם קבוצת השוואה של בתי-ספר שלא השתתפו)	יישום המודל
תחום שנות הנעורים			
תוכנית 'אתגרים בחינוך הבלתי פורמלי בחברה הערבית'	2019	שביעות רצון, תפיסת תרומות	יישום המודל
תוכנית 'יישובים במיקוד'	2019	שביעות רצון, תפיסת תרומות	יישום המודל
קידום מיומנויות באמצעות חינוך בלתי פורמלי (סקירה)	2020		
תוכנית 'שותפים'	2021	שביעות רצון, תפיסת תרומות	יישום המודל
תוכנית 'עסקי כפרי'	2021	תפיסת תרומות	יישום המודל
החינוך הבלתי-פורמלי לנוער חרדי (סקירת ספרות ותמונת מצב)	2021		פיתוח מדיניות

שם	שנת פרסום	סוג התוצאות	סוג ההמלצות
מעבר לארגון מוכוון נתונים בשדה החינוך תחום אתגרי מערכת החינוך	2021		פיתוח מדיניות
1. Schools as agents of social exclusion and inclusion 2. Non-abandonment as a foundation for inclusive school practice	2013	מיקוד במסגרות החשיבה והפעולה של הצוותים במעבר מהדרה להכללה	מדיניות
Seeing the Child: An Assessment of a Psycho-social Teacher Training Approach	2014	תפיסת הסטודנטים את מידת מוכנותם להתמודדות עם צורכי התלמידים	מדיניות
פיתוח מקצועי בתוכנית 'אליף': שינויים בהתמודדותן של יועצות ומורות עם תלמידות בסיכון בבתי ספר חרדיים	2016	שינויים בתפיסות ובדרכי עבודה של נשות החינוך	יישום המודל, כיוונים למדיניות התערבות בקהילה החרדית
קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל – ניתוח מידע מעשר שנות עבודה עם תלמידים נושרים ונושרים סמויים	2018		מדיניות
מאפייני עבודתם של קציני הביקור הסדיר (הקב"סים) בישראל	2020		מדיניות
סמכות ורכות: מערכת יחסים משקמות כאבני דרך ביצירת חינוך מכליל	2020		פרקטיקות ומדיניות

שם	שנת פרסום	סוג התוצאות	סוג ההמלצות
1. כוחה של מערכת החינוך לרפא ולפתח חוסן בקרב תלמידים החווים מצבי לחץ ומצוקה מתמשכים; 2. מדריכים מובילי שינוי בשילוב התמודדות רגשית של ילדים עם טראומה: עמידות וחוסן של ההורים והמורים כמפתח לפיתוח החוסן האישי של הילד	2020	יישום; שינויים במצב הילדים; שינויים בתפיסות ומשאבים של מורים והורים	יישום המודל, כיוונים למדיניות
מפגש אחר על הקצה: הפרקטיקה של קצין הביקור הסדיר למניעת נשירה במערכת החינוך בישראל	2021		מדיניות
נשירה בקרב תלמידים בחינוך הבדואי בנגב	2022		מדיניות
מיזם לפיתוח פרקטיקות יישוביות מערכתיות לקידום מוביליות של תלמידים בסיכון; תובנות מעבודתם של מנחים העוסקים בהדרכה יישובית של אגף א' לחינוך ילדים ונוער בסיכון	2023	שינויים בתפיסות ודרכי עבודה של מנחים ושל מערך החינוך היישובי	מדיניות

נספח ד: שימושי מחקר נוספים

כלי הערכה ומדידה שפותחו, הותאמו ונוסו

בתחום הגיל הרך:

- כלי להערכת תפקוד הצוות החינוכי ואינטראקציות במסגרת החינוך, מותאם לאוכלוסייה הערבית (ניג'אם אכתילאת ושורק, 2022), וכלי נוסף מותאם לחרדים (בן רבי ורותם, 2014)
- כלי להערכת תפקוד ילדים בגיל הרך, מותאם לאוכלוסייה הערבית (ניג'אם אכתילאת ושורק, 2022)
- שאלונים בין-לאומיים לצוותי מסגרות חינוכיות על פיתוח מקצועי, תפיסות פדגוגיות, פרקטיקות ועוד, מותאמים שפתית (עברית וערבית) (כרמל ואח', 2019).
- מאגר כלים להערכת איכות החינוך ותפיסות אנשי צוות והורים בנוגע לחינוך מכיל שנכלל בסקירת ספרות בנושא ההכלה (שפר, 2020).

בתחום שנות בית הספר:

- כלי למחנכים להערכת תפקוד תלמידים (בן-רבי ופיגורה-רוזנצוויג, 2017)
- מחווני למחנכים לאפיון המרקם החברתי בכיתה (ברק-מדינה ואוסרוואסר, 2022)
- כלי מקוון לתלמידים לתיאור תחושת השייכות לכיתה (ברק-מדינה ואוסרוואסר, 2022)
- כת"ר (כלי תכנון רפלקטיבי) לבית ספר מודע הוגנות

בתחום שנות הנעורים:

- כלי להערכה עצמית של מיומנויות של תלמידים (גרונר, 2021 ב')
- בחינת היתכנות של מדדים למדידת התקדמות והצלחה של תוכנית יישובית לקידום מוביליות חברתית (ראמ"ה, 2019)

בתחום אתגרי מערכת החינוך:

- כלי להערכת תפקוד תלמידים וסיכון לנשירה (מור, 2021)

פיתוח בסיסי נתונים ודרכי ניתוח

בתחום הגיל הרך:

- מאגר נתונים על מדגם מסגרות לילדים מלידה ועד גיל שלוש בנושאים כמו פיתוח מקצועי של צוותים, תפיסות פדגוגיות, פרקטיקות במסגרת או ניהול מסגרת, בהשוואה בין-לאומית (כרמל ואח', 2019)

- נתונים על האקלים החינוכי ותפקוד הילדים במדגם רחב של גנים וילדי גנים באוכלוסייה הערבית (ניג'אם-אכתילאת ושורק, 2022)
- ניתוח כדאיות כלכלית פוטנציאלית של יישום מדיניות (שניר וזיגל, 2021)

בתחום שנות הנעורים:

- נתונים משאלונים שהועברו לאלפי ילדים (ומאות הורים) שהשתתפו בתוכניות חינוך בלתי פורמלי באוכלוסייה הערבית (משב, 2019)

בתחום אתגרי מערכת החינוך:

- נתונים ארציים על דרכי עבודה של קב"סים ועל התלמידים שבטיפולם (ברוך-קוברסקי ואח', 2018; ברוך-קוברסקי ואח', 2020)